

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**МІЖПОКОЛІННЄВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОБРАЗУ
ГЕРОЯ У МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ**

Виконала: студентка, II курсу,
групи 8.0542
спеціальності 054 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія»
Г.А.Ромашко

Керівник:
кандидат соц.н.,
доцент кафедри соціології.
М.А. Кулик

Рецензент: доцент кафедри
соціології, к.соц.н.,
О.В. Бондаренко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Магістр
Спеціальність 054 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
В.О. Скворець _____
10 травня 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Ромашко Ганні Анатоліївні

1. Тема роботи (проекту) Міжпоколіннєві трансформації образу Героя у мешканців Південної України

Керівник роботи Кулик М.А., к.соц.н. доцент кафедри соціології
Затверджені наказом ЗНУ від 01 травня 2023 року № 644-с

2. Строк подання студентом роботи 05 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи 1. Asman A. Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen, C. H. Beck München 1992, 344 p. 2. Nora P. Les Lieux de mémoire, Gallimard (Bibliothèque illustrée des histoires): Paris Les France. 1992.

3. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід; за загальною редакцією Ю. Шаповала. Київ: ІПЕНД, 2013. 600 с. 4. Комаров Р. Герой та пам'ятник герою як фактори ідентичності. Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. Київ, С. 91-99. 5. Серєда В. місто як lieu de mémoire: спільна чи поділена пам'ять? приклад львова: Вид-во Вісник Львів, 2008, 26с. 6. Позднякова-Кирбят'єва Е. Соціально-історична пам'ять про радянське минуле: емпіричне дослідження. Грані. 2014. № 8. С. 64–69. 7. Зерній Ю. О. Державна політика пам'яті як чинник утвердження української національної ідентичності: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.05 – етнополітологія та етнодержавознавство; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К., 2009. 21 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1. уточнити зміст основних понять: «герой», «трансформації», «суспільство»; 2. дослідити стан наукової розробки проблеми трансформації образу героя у мешканців Південної України; 3. обґрунтувати принципи і методи дослідження проблеми трансформації образу героя у мешканців Південної України; 4. визначити сутність та принципи трансформації образу героя у мешканців Південної України; 5. визначити сутність та види трансформацій, їх специфіки у Південному регіоні; 6. дослідити особливості ефективного використання трансформації образу героя у мешканців Південної України; 7. обґрунтувати емпіричний метод дослідження проблеми трансформації образу героя у мешканців Південної України; 8. проаналізувати результати соціологічного дослідження трансформації образу героя у мешканців Південної України; 9. розробити рекомендації та напрями оптимізації використання трансформації образу героя у мешканців Південної України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рисунки – 3

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Кулик М.А., доцент кафедри соціології	04.09.23	04.09.23
Розділ 2	Кулик М.А., доцент кафедри соціології	02.10.23	02.10.23
Розділ 3	Кулик М.А., доцент кафедри соціології	01.11.23	01.11.23

7. Дата видачі завдання 10 травня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Березень 2023	<i>виконано</i>
2.	Опрацювання наукових джерел	Травень-Серпень 2023	<i>виконано</i>
3.	Робота над вступом	Серпень 2023	<i>виконано</i>
4.	Робота над першим розділом	Вересень 2023	<i>виконано</i>
5.	Робота над другим розділом	Жовтень 2023	<i>виконано</i>
6.	Проведення соціологічного дослідження	Жовтень-Листопад 2023	<i>виконано</i>
7.	Робота над третім розділом	Листопад 2023	<i>виконано</i>
8.	Робота над висновками	Листопад-Грудень 2023	<i>виконано</i>

Студент _____ Г.А.Ромашко

Керівник роботи (проєкту) _____ М.А.Кулик

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: складається з 76 сторінок, 57 позицій у списку літератури та 2 додатків.

ГЕРОЙ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОБРАЗ, СУСПІЛЬСТВО,
ПІВДЕННА УКРАЇНА

Мета роботи: дослідження процесів міжпоколіннєвої трансформації образу Героя в мешканців Південної України з використанням соціологічних методів та аналізу культурно-історичного контексту.

Об'єкт дослідження: процес трансформації образу Героя.

Предмет дослідження: міжпоколіннєві трансформації образу Героя у мешканців Південної України.

Методи дослідження: анкетування, аналіз літературних джерел, вивчення культурно-історичного контексту, статистичний аналіз.

Висновки:

1. Міжпоколіннєва трансформація образу Героя є багатоаспектним явищем у культурі Південної України.

2. Сучасні соціокультурні зміни суттєво впливають на сприйняття та інтерпретацію Героя мешканцями регіону.

3. Аналіз трансформацій образу Героя дозволяє розкрити особливості територіальної ідентичності та ціннісних орієнтацій сучасного покоління.

Результати цього дослідження сприятимуть кращому розумінню механізмів формування образу Героя в умовах міжпоколіннєвого взаємодії в регіоні Південної України.

SUMMARY

The master's qualification thesis contains 76 pages, 57 positions in the list of references, and 2 annexes.

HERO, TRANSFORMATION, IMAGE, SOCIETY, SOUTHERN UKRAINE

Purpose: to study the processes of intergenerational transformation of the image of the Hero in the inhabitants of Southern Ukraine using sociological methods and analysis of the cultural and historical context.

Research object: the process of transformation of the image of the Hero.

Research subject: intergenerational transformations of the image of the Hero among the residents of Southern Ukraine.

Research methods: questionnaire survey, analysis of literary sources, study of cultural and historical context, statistical analysis.

Conclusions:

1. The intergenerational transformation of the Hero's image is a multidimensional phenomenon in the culture of Southern Ukraine.
2. Modern socio-cultural changes significantly impact the perception and interpretation of the Hero by the region's inhabitants.
3. The analysis of the transformations of the Hero's image allows us to reveal the peculiarities of the modern generation's territorial identity and value orientations.

The results of this study will contribute to a better understanding of the mechanisms of the formation of the Hero's image in the context of intergenerational interaction in the region of Southern Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖПОКОЛІННЄВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОБРАЗУ ГЕРОЯ У МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ.....	10
1.1. Уточнення основних понять «герой», «героїзація», «міжпоколіннева трансформація», «образ Героя».....	10
1.2. Історія дослідження міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України.....	15
1.3. Принципи і методи дослідження міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України.....	24
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖПОКОЛІННЄВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОБРАЗУ ГЕРОЯ У МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ.....	30
2.1. Сутнісні характеристики та чинники формування образу Героя у представників територіальних спільнот.....	30
2.2. Специфіка міжпоколіннєвої трансформації образу Героя.....	40
2.3. Особливості трансформацій образу героя у різних поколінь мешканців Південної України.....	51
РОЗДІЛ 3. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖПОКОЛІННЄВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОБРАЗУ ГЕРОЯ У МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ.....	56
3.1. Анкетне опитування як метод дослідження міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України.....	56
3.2. Аналіз та інтерпретація результатів соціологічного дослідження міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України.....	59
3.3. Реалізація політики пам'яті відповідно до особливостей міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України.....	63
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	72
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність. У сучасному соціокультурному контексті України, яка наразі переживає період трансформації в усіх сферах суспільного життя, вивчення процесів, пов'язаних із міжпоколіннівими змінами в уявленнях про образ Героя, стає надзвичайно актуальним завданням. Під впливом різних факторів, таких як соціально-політичні події, технологічні інновації та глобалізація, ідеї про Героя відзеркалюють динаміку сучасної культури та ідентичності.

Демократизація українського суспільства з 1991 року уможливила публічне обговорення історії, активізувавши дебати про проблемне минуле та політику пам'яті, яку використовував попередній режим. Концепції колективної та історичної пам'яті обговорюються в соціології ще з часів Другої світової війни, але академічний інтерес до феномену індивідуальної та колективної пам'яті та її впливу на формування ідентичності значно зріс саме в останнє десятиліття.

Дослідження трансформації образу Героя у мешканців Південної України полягає в критичному осмисленні та розумінні процесів, які відбуваються в сучасному українському суспільстві. У зв'язку зі складними історичними подіями та сучасними трансформаціями, культурна ідентичність українців, зокрема мешканців Південної України, перебуває в стані постійної зміни. Вивчення трансформацій образу героя в контексті культурної ідентичності є актуальним для розуміння того, як уявлення про героїв співвідносяться із змінами у свідомості та самосприйнятті. Соціологія досліджує соціальну пам'ять та образ героя з різних перспектив, існують різноманітні напрями дослідження цих явищ.

Вивченням питання соціальної пам'яті та образу Героя займалися такі науковці, як: Джеффри Олік (дослідження пам'яті як основи для формування ідентичності та геройських наративів), Карл Луман (аналіз соціальної пам'яті в контексті суспільних систем), Владимир Пропп (вивчення сюжетних

структур та ролей у формуванні образів героїв), Гарольд Гарфінкель (етнографічні дослідження сприйняття та конструювання соціальної пам'яті), Ервін Гоффман (дослідження ролі враження та представлення себе у соціальній пам'яті), Жан П'єр Бурдьє (соціологія поля та вивчення взаємодії соціальних агентів у конструкції пам'яті), Бернард Лаазар (аналіз соціальних механізмів та структур, що формують соціальну пам'ять та образ героя), Мішель Фуко (аналіз взаємодії влади, знання та історії в контексті формування соціальної пам'яті та геройських наративів), Теодор Адорно (дослідження ролі культури, масових засобів масової інформації та їхнього впливу на формування соціальної пам'яті та геройських образів).

Об'єкт нашого дослідження - процес трансформації образу Героя.

Предметом дослідження є міжпоколіннєві трансформації образу Героя у мешканців Південної України.

Мета магістерської роботи - вивчити та проаналізувати міжпоколіннєві трансформації образу Героя в масовій свідомості мешканців Південної України, визначити вплив різних чинників на ці трансформації та розкрити їх значення для сучасного суспільства.

Завдання дослідження:

- уточнити основні поняття «герой», «героїзація», «міжпоколіннєва трансформація», «образ Героя»;
- проаналізувати історію соціогуманітарного дослідження міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України;
- визначити наукові принципи і методи, які можуть бути застосовані для дослідження міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України;
- розкрити сутнісні характеристики формування образу Героя у представників територіальних спільнот;
- з'ясувати специфіку міжпоколіннєвої трансформації образу Героя;

- обґрунтувати особливості трансформацій образу героя у різних поколіннях мешканців Південної України;
- емпірично перевірити методом анкетного опитування особливості міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України;
- здійснити аналіз та інтерпретацію результатів соціологічного дослідження міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України;
- розробити рекомендації з реалізації політики пам'яті відповідно до особливостей міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що міжпоколіннєві трансформації образу Героя в масовій свідомості є результатом впливу різних чинників, таких як соціально-політичні зміни (періоди війн, революцій або інших важливих історичних подій можуть формувати нові уявлення про героїзм та змінювати ставлення до певних аспектів геройських образів), технологічні новації (виникнення нових медіаформ та інтернет-платформ може створювати нові можливості для представлення та сприйняття геройських образів), та глобалізація (Герої з різних культур можуть ставати більш доступними для глобальної аудиторії, а їхні характеристики можуть відзеркалювати різноманітні культурні стандарти). Ці трансформації не лише відображають зміни у сприйнятті героїв, а й визначають специфіку культурної ідентичності регіону.

У процесі виконання роботи використовувались фундаментальні та прикладні соціологічні дослідження. Зокрема, фундаментальні соціологічні дослідження включали:

- метод накопичування фактів щодо міжпоколіннєвої трансформації образу Героя і застосовувались під час визначення понять «герой», «героїзація», «міжпоколіннєва трансформація», «образ Героя» та вивчення історії дослідження міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України;

– метод описування сутнісних характеристик формування образу Героя у представників територіальних спільнот та специфіки міжпоколіннєвої трансформації образу Героя;

– метод аналізу трансформацій образу Героя у різних покоління мешканців Південної України.

Ця магістерська робота спрямована на вивчення суттєвих аспектів міжпоколіннєвих змін у соціокультурному образі Героя і сприятиме глибшому розумінню культурної динаміки Південної України та її впливу на сучасне суспільство.

Результати дослідження можуть бути використані для уточнення політики пам'яті в регіоні, сприяючи більш точному врахуванню потреб та уявлень різних поколінь. Крім того, дана робота може стати основою для подальших досліджень у сфері соціології культури та пам'яті.

Структура дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

МІЖПОКОЛІННЄВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОБРАЗУ ГЕРОЯ У

МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ

1.1. Уточнення основних понять «герой», «героїзація», «міжпоколіннєва трансформація», «образ Героя»

За дев'ять років, що минули з часу військової окупації України сусідньою Росією, терміни «Героїзм» і «Героїка» вживаються часто в комунікативному просторі. Уточнення основних понять «Герой», «героїзація», «міжпоколіннєва трансформація», «образ Героя» представляє собою важливий аспект соціологічного аналізу, спрямованого на розуміння еволюції соціальних та культурних явищ.

Поняття «Герой» в соціології охоплює широкий спектр значень, залежно від контексту і підходу до його розгляду. У загальному розумінні, Герой - це особистість, яка відзначається винятковими якостями або вчинками, які визнаються суспільством, культурою або спільністю як видатні, хоробрі, морально чи інтелектуально високо стоячі. Герой може бути історичною постаттю, персонажем літературного або кінематографічного твору, а також людиною, яка відзначилася у реальному житті. Він втілює певні цінності, які важливі для суспільства.

Термін «Герой» етимологічно походить з грецької мови і означає «Герой, вождь, провідник, ватажок, керманич». У сучасній інтерпретації даного поняття в масовій свідомості слово «Герой» має переважно позитивні конотації і декілька основних значень. Якщо керуватися академічними словниками, і, зокрема, Словником української мови, то можна знайти наступне тлумачення слова «Герой», а саме:

1. Видатна своїми здібностями і діяльністю людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість у бою і в труді.

2. Людина, яка втілює основні, типові риси певного оточення, часу, певної епохи тощо.

3. Головна дійова особа літературного твору.

4. Особа, яка чим-небудь відзначилась, привернула до себе увагу [1, с.56].

У науковій парадигмі існує багато визначень героїзму та природи героїзму. Спільним для різних поглядів на природу героїзму є те, що він розуміється як складний соціальний, моральний та психологічний феномен, в якому в різних періодах виходить на передній план то один, то інший напрям. «...Героїзм – явище історичне, де кожному століттю відповідає свій тип героїзму та героїв» [2, с. 36-37].

В цьому ж словнику можна знайти тлумачення слів, похідних від слова «герой», а саме: «героїзація», «героїзм», «героїка»:

«Героїзація - дія за значенням героїзувати».

«Героїзм – найвище виявлення самовідданості й мужності у виконанні громадського обов'язку».

«Героїка – героїчний зміст, героїчний бік яких-небудь подій або чиєїсь діяльності» [1, с.55].

Героїзація - це процес визнання або створення героїв в суспільстві чи культурі. Цей процес може бути спонтанним або свідомим і реалізується через різні медіа, включаючи літературу, кіно, медійні платформи, політику та інші форми впливу. Героїзація може бути важливою для підтримки та утвердження певних цінностей чи ідеалів в суспільстві. Вона може також відображати потребу суспільства у сприйнятті історії та пам'яті через призму героїчних постатей.

Одним з цікавих теоретичних підходів до героїзації є концепція «культури споживання» від Стюарта Голла. У своїй роботі «Critical dialogues in cultural studies», він розглядає споживання культурних продуктів як акт створення і підтримки образів Героїв, які відповідають нашим бажанням та цінностям [3].

Перейдемо до аналізу поняття міжпоколіннєва трансформація. Міжпоколіннєва трансформація - це процес зміни уявлень, цінностей та ідентичності між поколіннями. Це включає в себе еволюцію культурних, соціальних та психологічних аспектів у спільнотах протягом певного часового періоду. Цей процес може бути обумовлений різними факторами, такими як зміни в технології, політиці, економіці, медіа, соціальних нормах та ін.

Важливу роль у формуванні образу Героя відіграє соціальна пам'ять. Соціальна пам'ять - це форма трансляції символічного капіталу певних соціальних груп, є виразником групових цінностей, уявлень, настанов[1].

Соціальна пам'ять і образ Героя взаємодіють у соціокультурному контексті. Спільноти формують образи Героїв, опираючись на свою колективну пам'ять, і події, що залишають слід в соціальній пам'яті, можуть стати основою для створення ідеалізованих або символічних образів. Соціальна пам'ять допомагає передавати цінності та ідентичність через покоління, а образи Героїв стають носіями цих цінностей. Вони входять у колективну історію, яка формується соціальною пам'яттю, і можуть служити символами чи архетипами, представляючи важливі аспекти минулого. Образи Героїв можуть також впливати на сприйняття історії та ідеологічні переконання у соціальній пам'яті. Зокрема, вони можуть мати сильне символічне значення та визначати важливі етапи чи події в культурній спадщині спільноти.

В роботі «Герой з тисячі облич: архетипи героя в літературі» Джозеф Кемпбелл аналізує концепції архетипів героя та їх міжпоколіннєву перетвореність. Він наголошує на тому, що образ Героя може зазнавати змін та трансформацій від одного покоління до іншого, але все ж залишається важливим аспектом культурного спадкування[4].

Образ Героя визначається як система стереотипних уявлень про характер, дії та цінності героїв, які вбачаються у різних суспільних, культурних та медійних контекстах. Образ Героя може бути засвоєним з

літературних творів, мистецтва, фільмів або інших джерел культури. Він виступає як символ або модель для певних цінностей та прагнень.

Рейнхардт Козеллек вніс вагомий внесок у розуміння соціокультурних зрушень через аналіз історії понять. У своїх роботах він зосереджується на тому, як змінюються значення понять у різних історичних епохах, вивчаючи, як соціокультурні трансформації впливають на мовні конструкції та ідеологічні уявлення. Його робота «Зільбербліт. Теорія історії понять» досліджує, як поняття розвиваються в історії та як вони відображають соціокультурні зміни. При аналізі образу Героя, ми можемо використовувати його методологію для розкриття еволюції героїчних понять та їхніх змін у різних історичні періоди. Р. Козеллек підкреслює, що поняття не є сталими, але динамічними, і що їхні зміни відображають культурні та ідеологічні трансформації. Такий підхід допомагає нам розуміти, як образ Героя може еволюціонувати та змінюватися відповідно до соціокультурного контексту. [5]

Еволюція та зміна образу Героя визначається численними факторами, що охоплюють історичні події, культурні зміни, роль засобів масової інформації, політичні та соціальні трансформації, зміни в цінностях та вплив глобалізації.

Історичні контексти, такі як війни чи соціальні змагання, можуть переписувати уявлення про героїчність в залежності від суспільного контексту. Культурні трансформації в мистецтві, літературі та культурі загалом можуть змінювати образи героїв. Засоби масової інформації, такі як кіно, телебачення та Інтернет, відіграють ключову роль у формуванні образів, особливо серед молодого покоління. Політичні та соціальні зрушення можуть призвести до переосмислення героїв у світлі нових ідеологій. Зміни в цінностях суспільства, які відбуваються на індивідуальному та колективному рівні, можуть впливати на уявлення про героїчність. Вплив глобалізації, зростання взаємозв'язків між культурами, може змінювати образ героя під впливом різних ідей і цінностей.

Всі ці фактори взаємодіють, формуючи складну динаміку еволюції образу Героя, що віддзеркалює різноманітні впливи на сучасне суспільство.

Уточнення основних понять «Герой», «Героїзація», «Міжпоколіннева трансформація» і «Образ Героя» допомагає нам краще розуміти, які ролі вони відіграють в сучасному суспільстві. Герої відображають ідеали, цінності та аспекти ідентичності, які еволюціонують під впливом культурних, соціальних та технологічних змін. Це обговорення стане основою для подальших досліджень та рефлексії над тим, як образи Героїв визначають наші уявлення про геройство та їхню роль у формуванні сучасних цінностей та ідентичності. Подальший аналіз цих понять в контексті реальних історичних та культурних подій може допомогти краще розуміти динаміку сучасного суспільства та його потреби у героях.

У висновку слід зазначити, що поняття "герой" в соціології охоплює різноманітний спектр значень, що залежать від контексту та підходу до його розгляду. Герой може бути історичною постаттю, персонажем твору чи реальною особистістю, яка відзначається винятковими якостями. У масовій свідомості термін "герой" має переважно позитивні конотації і втілює в собі певні цінності, важливі для суспільства. Героїзація, яка визначається як процес створення або визнання героїв в суспільстві, може відбуватися через різні медіа та форми впливу, включаючи літературу, кіно та політику. Цей процес є важливим для підтримки та утвердження певних цінностей та ідеалів у суспільстві. Міжпоколіннева трансформація представляє собою процес зміни уявлень, цінностей та ідентичності між поколіннями. Цей процес включає еволюцію культурних, соціальних та психологічних аспектів і може бути обумовлений різними факторами, такими як зміни в технології, політиці та інші.

Соціальна пам'ять відіграє важливу роль у формуванні образу героя, сприяючи передачі цінностей та ідентичності через покоління. Образи героїв входять у колективну історію та можуть служити символами чи архетипами,

представляючи важливі аспекти минулого. Еволюція та зміна образу героя визначається численними факторами, включаючи історичні події, культурні зміни, вплив засобів масової інформації, політичні та соціальні трансформації.

Усі ці аспекти спільно вказують на важливість героїзації та міжпоколінневої трансформації у визначенні соціокультурних явищ, включаючи роль героїв у формуванні та зміні цінностей та ідентичності суспільства.

1.2. Історія дослідження міжпоколінневих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України

Поняття Героя (як і будь-яке інше поняття) включає в себе певну кількість інтерпретацій та репрезентацій. Герої в міфології - це могутні постаті або служителі богів, такі як дракони, змії і чудовиська, які перемагають всіляке зло і рятують людей від руйнування і загибелі. К.Г. Юнг писав, що міфи та казки є своєрідним відображенням несвідомого, а подорож героя - це символічне зображення найкращого способу досягнення мети. Подорож героя - це шлях до своєї душевної сутності, до гармонії зі світом і з самим собою. В аналітичній психології цей шлях називається індивідуацією [6].

Класичні напрями соціологічної школи дослідження пам'яті представлені в роботах Еміля Дюркгейма, Моріса Гальбвакса, П'єра Бурдьє, Поля Рік'єра, П'єра Нора, Яна Ассмана.

Так, наприклад, французький соціолог Моріс Гальбвакс розглядав пам'ять як соціальний феномен. Його праця «Коллективна пам'ять» визначала роль груп та соціальних структур у формуванні колективної пам'яті [7].

Моріс Гальбвакс, французький соціолог, розробив теорію колективної пам'яті, яка вийшла за рамки традиційного розуміння пам'яті як об'єктивного відображення минулих подій. Замість цього він ввів ідею «фреймів пам'яті» (memory frames), розглядаючи пам'ять як активний конструктивний процес, що формується через встановлені суспільством структури. Фрейми пам'яті

можна уявити як схеми чи структури, які організують наше сприйняття і розуміння подій. Ці фрейми визначають, як ми сприймаємо минуле, і вони є ключовими для інтерпретації подій та надання їм значення. Основна ідея полягає в тому, що пам'ять не є простим відображенням минулого, а конструкцією, що визначається соціокультурним контекстом. Гальбвакс підкреслював, що фрейми пам'яті активно впливають на сприйняття подій і визначають, як ми їх розуміємо. Вони служать організаційними структурами, які допомагають систематизувати та інтерпретувати інформацію про минуле. Ці структури можуть бути спільними для цілої групи чи суспільства, що сприяє формуванню колективної пам'яті.

Фрейми пам'яті також взаємодіють з ідентичністю та груповою динамікою. Вони допомагають формувати групову ідентичність через спільне розуміння минулого. Оскільки фрейми можуть змінюватися з часом, ця концепція дозволяє пояснити різноманітні інтерпретації та можливі конфлікти у сприйнятті минулого між різними групами чи культурами.

Робота Моріса Гальбвакса в сфері історичної колективної пам'яті та теорії фреймів глибоко аналізує роль пам'яті у сприйнятті минулого. Його погляди наголошують на тому, що пам'ять – це активний та конструктивний процес, який визначає сприйняття подій та формує колективну історію.

Теорія фреймів М. Гальбвакса вказує, що пам'ять не є простим віддзеркаленням минулого, але складається з конструкцій, які активно взаємодіють з нашим сприйняттям. Ця робота відкриває можливості для аналізу та розуміння того, як образ Героя може бути формований та впливати на суспільство.

Важливо враховувати, що фрейми пам'яті створюють спільні структури для розуміння минулого. Таке спільне розуміння може стандартизувати образи Героїв та робити їх частиною колективної свідомості. Зміна фреймів в часі, яку висвітлює Гальбвакс, може відзначити еволюцію образів Героїв в суспільстві. Цей процес зміни може бути важливим для розуміння, як певні події або тенденції можуть впливати на сприйняття Героя.

Роботи М. Гальббакса також підкреслюють важливість ідентичності у формуванні образу Героя. Ідентичність взаємодіє з фреймами пам'яті, допомагаючи формувати та утверджувати образи та цінності.

Його дослідження конфліктів між групами застерігає про те, що різні сприйняття минулого можуть впливати на образ Героя в різних соціокультурних групах. Це підкреслює важливість контексту та соціальних взаємодій у формуванні образів Героїв.

Французький історик і соціолог П'єр Нора вніс значний внесок у вивчення історичної пам'яті. Він використовував поняття «*lieux de mémoire*» (місця пам'яті) для аналізу символічних об'єктів, які уособлюють історію та ідентичність нації [8]. Він досліджував символічні об'єкти, які відображають історію та ідентичність нації, та проаналізував їхнє значення.

Термін «місця пам'яті» визначав об'єкти, що виділяються в історії та культурі, стаючи символами конкретного історичного періоду чи події. Ці місця могли бути як фізичними (пам'ятники, пам'ятні дошки), так і символічними (літературні твори, релігійні обряди).

Нора наголошував на символічному навантаженні цих місць, розглядаючи їх як не лише фізичні об'єкти, але й як складові елементи формування ідентичності суспільства. Він вказував на те, що ці «місця пам'яті» конструюють історію та сприяють взаємодії історії та сучасності.

Німецький культуролог Ян Ассман вивчав культурну пам'ять, зосереджуючись на поняттях «комунікативної» та «культурної» пам'яті. Його робота «Культурна пам'ять: Пам'ять, письмо та політична ідентичність в ранніх цивілізаціях» висвітлює, як пам'ять та ідентичність співвідносяться через письмовість та культурні форми [9]. Ассман розрізняє «комунікативну пам'ять», яка передається усно та через безпосередні контакти між особами, від «культурної пам'яті», яка фіксується у письмовій формі та стає частиною культурних носіїв, таких як література, історія, релігійні тексти та інші.

Важливим аспектом його роботи є розгляд впливу писемності на спосіб фіксації та збереження пам'яті. Писемність, на відміну від усної передачі,

створює можливість для довгострокового збереження інформації, що впливає на розвиток культурної ідентичності.

Я. Ассман також вивчав роль пам'яті в утворенні політичної ідентичності. Його дослідження розкриває, як культурна пам'ять, фіксована у письмовій формі, впливає на конструювання і розуміння ідентичності на рівні суспільства.

Ця робота відкрила нові шляхи для розуміння того, як культурна пам'ять формується, зберігається і впливає на колективну ідентичність в різних цивілізаційних контекстах.

Природу категорії героя аналізували С. Боура, Дж. Віко, Г.В. Гегель, Ф. Ніцше та інші. Вперше категорія героїзму була проаналізована на прикладі античного епосу. На історичну природу героїзму вперше звернув увагу у 18 столітті італійський філософ Дж. Віко вважав, що героїзм характерний лише для певного періоду в розвитку людства, так званого «героїчного віку», який передував «вікові людства». Ці ідеї були розвинуті Г. В. Ф. Гегелем. За Гегелем, герої функціонують «лише в епоху нецивілізованого стану. Їхнє призначення є законним, необхідним і національним, і вони виконують його як особистий обов'язок. Герої, які заснували державу та започаткували шлюб і землеробство, звичайно, не робили цього як визнане право, але ці дії також виникли як їхня особиста воля...». Концепція «надлюдини» мала глибокий вплив на подальший розвиток реакційних течій наукової думки 20 століття, які підкреслювали особисті привілеї Героїв і пов'язували героїзм з мілітаризмом. Ці ідеї знайшли своє відображення і в романі.

На початку ХХ століття з'явилася значна кількість робіт на тему героїзму у зв'язку з виправданням революційних змін. Марксистсько-ленінська концепція героїзму характеризувалася як поєднання індивідуального героїзму та героїчних дій мас. Під героїзмом розумілося все, що пов'язане з діяльністю людини в будівництві комуністичного суспільства. Деякі автори трактували це поняття як героїзацію самого повсякденного життя в умовах мирного

будівництва комуністичного суспільства. Для цього не обов'язково змагатися з силами природи чи боротися за ідеї.

Слід зазначити, що поняття героїзму в суспільній думці радянських часів мало подвійне значення. По-перше, це був догматичний підхід з ідеологічної точки зору і не давав суттєвих результатів у вивченні природи цього явища. По-друге, діалектичний матеріалізм створив образ ідеального героя, який бере активну участь у перетворенні світу, пов'язуючи його з історичними подіями, боротьбою за перемогу світового пролетаріату та його готовністю до самопожертви. Це прославлялося в гаслах комуністичного періоду: «На землі все проходить, тільки зірки вічні і пісні про героїв, оскільки, гинучи, герої залишають нащадкам жагу подвигу», «Впиши своє ім'я в історію», «Ім'я твоє невідоме, подвиг твій безсмертний»

До тих, хто розробляв категорію героя в цей період, належать: С. Хук (у праці «Герой в історії» (1943) історичні досягнення розглядаються як результат взаємодії між героєм, "творцем подій", та його оточенням. При цьому «творцем подій» не може бути будь-хто, лише той, хто здатен впливати на хід історії завдяки своїм надзвичайним здібностям); Д. Кемпбелл («Герой з тисячі облич» (1948) містить ритуально-міфологічну інтерпретацію героя під впливом теорії архетипів К.Г. Юнга).

Іспанський філософ Г.Д. Стейнберг, наприклад, вважає, що «серед багатьох речей, які «вже вийшли з ужитку», – героїчне, героїчний зміст життя. Щодо Героїв, то вони лишаються для книжок, і навіть не для книжок з історії, а для вигаданих історій для дітей, яких розважають паперовими чи целулоїдними героями, доки не втручається черговий психолог і доводить, що такі оповіді тільки на шкоду дитячому розуму» [10, с. 7].

Заслуговує на увагу концептуальний погляд на героїзм Н. Хамітова: Він порівнює поняття геніальності з аналізованим поняттям героїзму і водночас розглядає їх як взаємодоповнюючі явища. На думку вченого, «геніальність є підвищенням над героїзмом, але героїзм є трагічним втіленням геніальності у світі людей» [11, с. 294]. Для дослідника героїзм – це «влада людського духу

над власним тілом з його інстинктом самозбереження і над соціальним життям людей» [11, с. 293]. Згідно з «Філософія людини: від метафізики до метаантропології» цього мислителя, героїзм пов'язаний з діяльністю, здатною впливати на певні соціальні події, а герой стає генієм, як тільки починає замислюватися над сенсом своєї сили і намагається її пояснити. Таке зближення має на меті спрямувати натхнення та волю людини на служіння світу в ім'я якісних змін. Однак, як зазначають науковці, такий порив призводить до того, що «герой перетворюється на тирана, міфологія – на ідеологію, Геній ще більше відчужується від світу» [11, с. 294].

Хоча концепції колективної та історичної пам'яті обговорюються в соціології ще з часів Другої світової війни, науковий інтерес до феноменів індивідуальної та колективної пам'яті та їхнього впливу на формування ідентичності значно зріс в останнє десятиліття. Деякі дослідники навіть стверджують, що відбувся «вибух» у вивченні пам'яті [12], що призвів до появи нового етапу в соціальних і гуманітарних дослідженнях, який отримав назву «поворот пам'яті» [13].

П'єр Нора пов'язує "розквіт" студій пам'яті у другій половині 20-го століття з деколонізацією пам'яті меншин та «демократизацією» історії. Він стверджує, що ідеологічна деколонізація пам'яті характерна для країн, які оговталися від тоталітарних і авторитарних режимів і чиї еліти почали повертатися до старих, традиційних спогадів, які були знищені попереднім режимом або спотворені у власних інтересах [1]. Україна може слугувати гарним прикладом суспільства, яке переживає процес ідеологічної деколонізації пам'яті: Демократизація українського суспільства з 1991 року уможливила публічне обговорення історії та заохотила дебати про проблемне минуле і політику пам'яті, яку використовував попередній режим.

Таким чином, численні спроби прояснити поняття «Герой» так і не призвели до вироблення цілісної перспективи. В соціології, Герой може розглядатися як соціокультурний конструкт, формований спільнотою

відповідно до її цінностей та норм. Сприйняття Героїв та їх роль в суспільстві розкривається через соціальні структури та взаємодію індивідів.

Соціологічний підхід може включати аналіз ролі Героїв у формуванні ідентичності та соціальних цінностей груп. Наприклад, у роботі Ервіна Гоффмана «Поведінка у громадських місцях» вивчається взаємодія між індивідами та геройськими образами в рамках соціальних сценаріїв та вплив масового сприйняття на формування геройської ідентичності [3].

Гоффман вказує на те, як індивіди у громадських місцях використовують «драматургію» — спосіб представлення себе, щоб сприйняття оточуючих було спрямовано певним чином. Геройські образи можуть бути використані як частина цього драматургічного процесу.

Масове сприйняття грає важливу роль у формуванні геройської ідентичності. Геройські образи, які представлені в масових медіа, визначають стандарти та очікування для індивідів у громадських сценаріях. Вони можуть створювати соціальні норми, які визначають, як слід вести себе у різних ситуаціях.

Соціологічний підхід до розгляду геройських образів допомагає розкрити, як ці образи впливають на соціальну динаміку, формують ідентичність та визначають цінності в рамках конкретних соціокультурних спільнот.

Масове поширення геройських образів через різні медіа формує колективні уявлення про героїзм і визначає динаміку визначення героїзму в суспільстві. Одночасно геройські образи можуть бути стимулом для дії, мобілізуючи людей, які ідентифікують себе з такими образами, до участі в громадських справах та інших актах самовіддачі.

Крім того, у роботі «Комунікативна дія і дискурс» Юргена Хабермаса можна знайти аналіз впливу масових засобів масової інформації на формування геройських образів та їхнє відображення у суспільстві [14]. Цей аналіз проводиться в контексті комунікативних процесів та взаємодії між учасниками громадської дискусії.

Згідно з Ю. Хабермасом, масові засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні громадської думки та створенні колективних уявлень про героїскість. Вони впливають на структуру громадського дискурсу, визначаючи, які образи визначають героїзм у конкретний історичний період.

Комунікативні процеси, які відбуваються через масові медіа, визначають, які героїські образи отримують більше уваги та прийняття в суспільстві. Це може бути пов'язано з актуальними подіями, суспільними та культурними тенденціями. Такий вплив сприяє формуванню «колективної пам'яті» через героїські образи, які відображають важливі аспекти сучасної культури та ідеології.

Аналіз соціальних медіа та масової культури відображає вплив героїв на масове сприйняття та створення колективної пам'яті. У роботі «Медіа і культурна ідентичність» Ентоні Гіденса розглядається, як медіа визначають соціальні норми та створюють героїські образи в культурному контексті [15].

Згідно з підходом Е. Гіденса, медіа виступають не лише як посередники інформації, але й як активні учасники у формуванні культурної ідентичності. Вони створюють та поширюють героїські образи, які відображають аспекти сучасного суспільства та його цінностей.

Масові медіа, такі як телебачення, кіно, та інтернет, мають великий вплив на формування колективної пам'яті через впровадження героїських образів у масову свідомість. Герої в медіа стають не лише персонажами розважальних продуктів, але й символами, що представляють важливі аспекти культури та суспільства.

Представники одного з сучасних напрямів соціологічної школи соціології розкрили механізми встановлення особистісних відносин (героїв, лідерів) у різних сферах суспільного життя. Наприклад, Олена Фостачук, вивчає культурні трансформації та вплив колективної пам'яті на формування ідентичності. Вона досліджувала, як Герої та лідери відображаються в культурі та як вони сприймаються суспільством [4]. Вікторія Середа вивчає

роль міста в колективній пам'яті та спільній ідентичності. Вона розглядала, як Герої та лідери пов'язані з міським простором та впливають на формування спільної пам'яті [16].

Отже, соціологічний погляд на поняття «Герой» надає можливість розглядати його як важливий елемент соціокультурної конструкції, вплив якої проявляється у соціальних відносинах, культурних практиках та процесах сприйняття в суспільстві. Проаналізувавши праці вчених, таких як Моріс Гальбвакс, П'єр Нора та Ян Ассман, можна визначити кілька ключових аспектів взаємодії геройських образів із соціальним середовищем. По-перше, вивчення ролі геройських образів в масових медіа та культурі вказує на їхню здатність відображати культурні цінності та відзеркалювати сутність певного соціокультурного контексту.

Герої виступають не лише як літературні або кінематографічні персонажі, але і як символи, які відображають деякі ідеали, стандарти чи конфлікти, що існують в суспільстві. Такий аналіз розкриває способи, яким герої відтворюють та посилюють культурні норми чи спростовують встановлені стереотипи. По-друге, соціологічний підхід розглядає вплив геройських образів на формування ідентичності та сприйняття груп. Герої можуть стати символами, які об'єднують чи роз'єднують соціокультурні групи, визначаючи, які риси або цінності вважаються важливими для даного спільноти.

Таким чином, геройські образи стають частиною соціального конструкту, що формує та визначає групову ідентичність. По-третє, аналіз геройських образів дозволяє розкрити їхню роль у створенні та збереженні колективної пам'яті. Роботи Яна Ассмана та П'єра Нора підкреслюють, як символічні об'єкти та місця, пов'язані з геройськими подвигами, можуть стати ключовими точками в колективній пам'яті суспільства, впливаючи на спосіб, якими історію сприймає та переосмислює громадськість.

Узагальнюючи, соціологічний підхід до вивчення геройських образів не тільки розкриває їхню символічну значущість, але й надає інструменти для

розуміння та аналізу їхнього впливу на соціальні динаміки, групову ідентичність та колективну пам'ять.

1.3. Принципи і методи дослідження міжпоколінєвих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України

Науковий аналіз проблематики формування та функціонування образу Героя та його трансформації протягом декількох поколінь передбачає застосування низки відповідних наукових методів та принципів дослідження.

Дослідження формування та трансформації образу Героя в сучасному суспільстві в галузі соціології може використовувати різноманітні наукові методи та принципи для глибокого аналізу соціокультурних явищ. Наприклад, соціологи використовують анкети та опитування для збору кількісних даних. Питання можуть стосуватися уявлень про героїв у різних медійних форматах та їх роль у сучасному суспільстві. Глибинні інтерв'ю дозволяє отримати глибше розуміння внутрішніх переживань та думок людей щодо образу Героя. Вони дозволяють виявити особисті історії, значення та індивідуальні враження. Ефективним також може бути застосування методу контент-аналізу для вивчення та категоризації вмісту текстів, зокрема образів Героя та їхніх змін. Цей метод дозволяє кількісно оцінити певні аспекти тексту. Вивчення медійного контенту, такого як фільми, телепрограми та література, аналізує, як герої представлені в різних жанрах та періодах. Аналіз соціальних мереж та групової динаміки допомагає розуміти, як герої взаємодіють у соціальному просторі та впливають на групову динаміку. Застосування статистичних методів для отримання кількісних даних і проведення кореляційного аналізу між образом Героя та різними соціокультурними факторами.

Науковці в галузі філології в дослідженні образу Героя використовували метод аналізу текстів, включаючи літературні твори, міфи, символи та інші письмові чи текстові матеріали. Вони аналізували структуру, мову та символи в текстах, щоб виявити архетипи та зміни образу Героя.

Психологічні аспекти дослідження проблематики героїзації в самосвідомості особистості передбачають відповідні методи наукового аналізу. Німецький психолог Карл Густав Юнг звертався в своїх наукових дослідженнях образів до антропологічних методів дослідження архетипів та колективної несвідомості. Дослідник вивчав різні культури та міфологію для ідентифікації подібних образів Героя в різних контекстах.

Культурологи, такі як Вальтер Бенямін і Едвард Саїд, використовували культурний аналіз для вивчення впливу технології, масових медіа та культурних дискурсів на створення та трансформацію образів Героя.

Багато з цих науковців використовували інтердисциплінарний підхід, поєднуючи соціологію, психологію, культурологію, літературознавство та інші галузі для кращого розуміння образів Героя та їхніх трансформацій.

Кожен науковець мав свої власні методи та підходи до дослідження, і їхні роботи можуть містити комбінацію різних методів для відповіді на конкретні дослідницькі питання.

Так, наприклад, Джозеф Кембел у своїх роботах, таких як «Герой з тисячі облич», розглядає міфи різних культур і виділяє спільні архетипи Героя. Він говорить про «героя із тисячі облич» як універсальний образ, який знаходиться у різних культурах та міфологіях [5].

Кембел використовував метод порівняння міфологічних текстів для виявлення спільних структур та мотивів. Аналізуючи різноманітні культурні твори, він намагався виділити елементи, які перетиналися та спільно формували архетипи Героя.

В його аналізі він звертав увагу на мотиви визначених постатей, особливості їхнього життєвого шляху, а також спільні теми, що виникали у різних культурних творах.

У своїх дослідженнях Кембел аналізував літературні та міфологічні тексти, визначаючи певні образи та символи, які відображали архетипи Героя. Він намагався виявити не лише спільні структури, але й унікальні особливості, які кожна культура надавала своєму власному образу Героя.

Такий підхід дозволяв Кембелу розкривати глибокі та універсальні аспекти людської психології через вивчення міфів, що створювало основу для подальших обговорень про важливість архетипів та образів Героя в культурному та літературному дискурсі. У своєму ж дослідженні я послуговувалася методом системної методології.

Системна методологія дослідження трансформації образу Героя в соціології передбачає комплексний та всебічний аналіз. Вона включає в себе розгляд образу Героя як складової більшої соціокультурної системи, де взаємодія різних факторів призводить до його трансформації. Дослідження включає аналіз взаємодії образу Героя з іншими елементами соціокультурної системи, такими як цінності, ідеології, традиції, масова культура тощо. Зосередження на культурних аспектах трансформації образу Героя враховує вплив культурних кодів, традицій, інтертекстуальності та символіки.

Розгляд образу Героя в соціальному контексті враховує взаємодію з різними соціальними групами, класами та інститутами. Дослідження трансформації образу Героя в динаміці часу враховує історичні та еволюційні зміни у сприйнятті та інтерпретації. Медійний аналіз вивчає вплив засобів масової інформації на формування та трансформацію образу Героя через різні медійні платформи. Соціолінгвістичний аспект передбачає аналіз мовних конструкцій та дискурсів, які використовуються для передачі та зміни образу Героя. Розгляд взаємодії образу Героя з аудиторією включає відгуки, реакції та рецепцію геройських образів у суспільстві.

Культурологічний підхід зосереджується на впливі культурних кодів, традицій та інтертекстуальності. Вивчення взаємозв'язку трансформації образу Героя з культурними та соціальними змінами в суспільстві враховує різноманітні аспекти, що впливають на цей процес. Системна методологія дозволяє аналізувати та враховувати взаємозв'язок різних аспектів та чинників у процесі трансформації образу Героя в соціокультурному контексті.

Наукове дослідження трансформації образу Героя в соціології використовує системний підхід, що передбачає комплексне вивчення цього

явища з урахуванням різних аспектів та контекстів. Об'єктивність є ключовим принципом, вимагаючи аналізу на основі об'єктивних даних та уникнення особистих упереджень.

Системний підхід передбачає розгляд трансформації образу Героя як взаємодії з іншими елементами соціокультурної системи, такими як культура, медіа та соціальні структури. Дослідження визначає причинно-наслідкові зв'язки, аналізуючи чинники, що впливають на трансформацію та її вплив на суспільство. Розвиток в часі включає аналіз еволюції геройських образів в історичному та культурному контексті, враховуючи їх зміни протягом різних періодів. Комплексність дослідження охоплює різні аспекти взаємодії образу Героя, такі як сприйняття аудиторією, медійний вплив та культурні взаємовідносини.

Ці підходи взаємодіють для глибокого розуміння процесів та взаємодії, що відбуваються у сфері трансформації образу Героя в соціокультурному контексті.

Розглянувши науковий аналіз проблематики формування та трансформації образу Героя протягом декількох поколінь з використанням різноманітних наукових методів та підходів, можна зробити декілька важливих висновків. Інтердисциплінарний характер досліджень, який об'єднує соціологію, філологію, психологію, культурологію та інші галузі, дозволяє отримати багатогранне розуміння образу Героя та його трансформацій в різних соціокультурних контекстах.

Інтердисциплінарний підхід до вивчення образу Героя забезпечує комплексне та глибоке розуміння його трансформацій протягом різних історичних періодів та соціокультурних контекстів. Застосування різноманітних наукових методів дозволяє вивчити образ Героя як складову більшої соціокультурної системи, аналізуючи його вплив та взаємодію з культурними, медійними та соціальними чинниками. Застосування різноманітних методів, таких як аналіз текстів, психологічні та культурні підходи, дозволяє глибоко вивчати різні аспекти трансформації геройських

образів, з'ясувати їхні зміни та адаптацію до вимог сучасності. Системний підхід в соціології дослідження трансформації образу Героя надає можливість розглядати цей явище як складову більшої соціокультурної системи, враховуючи вплив культурних, медійних та соціальних чинників. Системний підхід в соціології дослідження трансформації образу Героя розкриває його важливу роль у формуванні ідентичності та цінностей суспільства. Аналізуючи геройські образи в різних контекстах, дослідники можуть виявляти ключові зміни та адаптації, що відбуваються в образі Героя відповідно до вимог сучасності.

Аналіз образу Героя та його трансформацій є актуальним та значущим напрямком досліджень, який дозволяє краще розуміти динаміку цього явища в сучасному світі.

Отже, інтердисциплінарний характер досліджень геройських образів надає можливість глибше вивчення їхньої природи та еволюції в різних соціокультурних контекстах. Аналізуючи геройські образи через призму соціології, філології, психології та культурології, дослідники можуть отримати багатоаспектне розуміння того, як ці образи взаємодіють із суспільством.

Застосування різноманітних наукових методів розкриває образ Героя як важливий елемент соціокультурної системи, що піддавався трансформаціям протягом різних історичних епох та віддзеркалював вимоги сучасності. Психологічні та культурні підходи дозволяють розкрити глибинні аспекти індивідуального та колективного сприйняття геройських образів.

Системний підхід в соціології відкриває можливість розглядати трансформацію образу Героя як важливий компонент у формуванні ідентичності та цінностей суспільства. Це дослідження виявляє, як геройські образи взаємодіють з культурними, медійними та соціальними факторами, сприяючи визначенню історичних та сучасних цінностей.

У світлі сучасних реалій, аналіз образу Героя стає важливим напрямком досліджень, оскільки він допомагає розкрити динаміку та відповідь цього явища на виклики та трансформації сучасного світу. Зазначимо, що дослідження образу Героя важливо не лише для розуміння минулого, але і для прогнозування можливих трансформацій у майбутньому.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖПОКОЛІННЄВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОБРАЗУ ГЕРОЯ У МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ

2.1. Сутнісні характеристики та чинники формування образу Героя у представників територіальних спільнот

Згідно з висновками вчених і мислителів, які аналізували героїчний ідеал, суб'єкт, який втілює героїзм, - це людина, яка вирізняється з-поміж інших своєю здатністю здійснювати великі і благородні вчинки, володіючи такими вищими якостями, як мужність, доблесть і безстрашність. Пристрасна діяльність героя з сильним потенціалом повинна бути спрямована на боротьбу зі злом, відстоювання справедливості, захист людських ідеалів і боротьбу за добробут людства. Крім того, наукові уявлення про природу героїзму розкривають причини виникнення цього явища в суспільстві.

Дослідники, які вивчають феномен героїзму, зазначають, що моделі героїчної поведінки шукаються суспільством, особливо в ключові моменти суспільного розвитку, коли героїзм, проявлений окремими громадянами, є одним із способів виходу з небезпечних ситуацій.

На підставі вищезазначених понять та їх зв'язків, можемо поглибити розуміння явища геройства в сучасному суспільстві та його еволюцію протягом різних поколінь. Для цього важливо подальше аналізувати вплив культурних, соціальних і технологічних змін на сприйняття та формування образу Героя.

Вплив культурних змін: Культурні зміни включають в себе зміни у системі цінностей, нормах та соціальних структурах суспільства. Зміни у культурних дискурсах можуть призвести до реінтерпретації образів Героїв і їх ролі в суспільстві. Сучасні герої можуть відображати нові соціокультурні цінності, які відрізняються від традиційних уявлень про геройство.

Вплив соціальних змін: Соціальні зміни, такі як економічні та політичні трансформації, можуть вплинути на сприйняття та створення героїв. Герої можуть відображати реакції на соціальні проблеми та виклики, які виникають в сучасному світі. Наприклад, герої можуть виступати в ролі образців вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату чи соціальна справедливість.

Вплив технологічних змін: З розвитком технологій змінюються способи, якими герої представляються та споживаються суспільством. Сучасні медійні технології, зокрема інтернет та соціальні мережі, змінюють спосіб взаємодії з образами Героїв та можуть сприяти їхньому популяризації або дезілюзії. Технологічні засоби також дозволяють героям ставати більш доступними та особистими для глядачів.

Питання про сутнісні характеристики формування образу героя у представників територіальних спільнот може означати різні аспекти та напрями аналізу, такі як: культурний контекст, медійний вплив, символіка та обряди, спільна ідентичність, а також еволюцію самого образу в свідомості спільнот.

Культурний контекст грає важливу роль у формуванні образу героя у представників територіальних спільнот. Культурні чинники визначають, яким чином сприймається, розуміється та вшановується геройський образ в конкретній культурній спільноті. Так, наприклад, культурні міфи та легенди можуть визначати основні архетипи героїв. Ці розповіді використовуються для передачі цінностей, важливих для спільноти, і впливають на утворення геройських образів. Наприклад, древньогрецькі міфи про героїчні вчинки Геракла або Ахілеса, які сформували типовий образ героя, сильного та сміливого чоловіка, який премагає ворогів для захисту інших людей.

Робота Я. Ассмана «Культурна пам'ять» становить важливий внесок у вивчення пам'яті як ключового фактора у формуванні і утриманні образів героїв. Ассман розглядає культурну пам'ять як основний елемент створення і утримання історично значущих фігур. Його підходи дозволяють врахувати

взаємозв'язок між пам'яттю, ідентичністю та образами героїв у колективному свідомості. У своєму дослідженні «Культурна пам'ять. Пам'ять, письмо та політична ідентичність в ранніх цивілізаціях» (1992) [17], німецький вчений Я. Ассман розглядає культурні вияви колективної пам'яті на матеріалі стародавньої історії. Він визначає два різних типи пам'яті: «комунікативну» та «культурну». Перша є пам'яттю, що передає людський досвід у межах індивідуальних біографій через обмежену кількість поколінь, існуючи в неформальній чи слабо оформленій формі через повсякденну комунікацію. Натомість культурна пам'ять є символічною формою передачі смислів, які виходять за межі досвіду окремих осіб чи груп. Вона зберігає події з абсолютного, міфологічного минулого, характеризується високим рівнем формалізації, символічним кодуванням (у словах, образах, діях) і передається через ритуальну комунікацію. Ассман підкреслює пріоритетність культурної пам'яті, яка формує простір для інших форм пам'яті, таких як міметична, предметна і комунікативна.

Дуже важливим фактором впливу також є традиції та святковість. Культурні міфи та легенди можуть визначати основні архетипи героїв. Ці розповіді використовуються для передачі цінностей, важливих для спільноти, і впливають на утворення геройських образів. У своїх святкових обрядах та традиціях спільнота може відтворювати геройські образи, щоб підкреслити свої цінності та найважливіші аспекти історії. Наприклад, святкові події можуть включати реконструкції героїчних подій, вшанування великих постатей чи відтворення важливих моментів у культурному спадку.

Ці геройські образи, зумовлені традиціями, впливають на сприйняття героїзму в сучасному контексті. Спільні обряди та святкування сприяють утвердженню тих чи інших геройських архетипів, які стають символами суспільних цінностей. Таким чином, традиції і святковість виступають як механізм формування та утвердження геройських образів у культурі.

Творчість та мистецтво, до прикладу, така як малюнки, скульптура, література та інші форми мистецтва, впливає на сприйняття героя. Творчість

та мистецтво, в усіх своїх формах, грають вирішальну роль у створенні та поширенні образу Героя. Мистецтво може надавати життя героїським архетипам через різноманітні виразні засоби, такі як малюнки, скульптура, література та інші.

Великі твори мистецтва можуть слугувати не лише витворами самого мистецтва, але й символами героїзму, які впливають на культурний ландшафт. Наприклад, великі полотна, епічні поеми або літературні шедеври можуть стати не лише джерелом вдихновлення, а й національними або світовими іконами героїзму.

Сучасні форми мистецтва, такі як комікси про супергероїв, розширюють цей вплив на нові покоління. Ці комікси не лише розважають, але й передають певні ідеали та цінності через образи супергероїв. Їхні пригоди висвітлюють ситуації, де герої виявляють себе важливими, навіть у найскладніших обставинах.

Мова та фольклор також грають ключову роль у передачі героїських історій. Фольклорні перекази, пісні та приказки можуть уміщувати образ героя як невід'ємну частину культурної спадщини. Адже при написанні та передачі тих самих пісень або переказів люди надихалися реальними образами, гіперболізуючи їх в щось масштабне, більш сильне, щоб долати ворогів.

У цих народних творах образ Героя часто виявляється невід'ємною частиною національної ідентичності. Перекази та легенди можуть бути використані для підтримання та передачі цінностей, які спільнота вважає важливими. Вони можуть також служити засобом збереження історії, передачі мудрості та надихати на подвиги.

Мова грає ключову роль у тому, як героїські історії формуються та сприймаються. Образи Героя часто відтіняються метафорами, епітетами та іншими мовними засобами, що додають глибину та виразність цим історіям. Мова може підкреслювати героїські якості та визначати їхнє місце в культурному наративі.

Історичні події, пов'язані з героями, можуть впливати на їх образ. Пам'ять про подвиги або події, пов'язані з героями минулого, може бути важливою для формування культурного ідентитету. Зараз більшість українців згадують часи козацтва, коли козаки воювали за наші території. Не даркмно, багатьох військових називають сучасними козаками, які боронять рідну країну.

Геройські образи можуть бути вибудовані на основі унікальних рис та цінностей конкретної територіальної спільноти. Образ героя відображає те, що спільність вважає важливим та гідним вшанування. Частіше за все, це якісь фізичні якості, сила волі та жага до самопожертви.

Культурний контекст є важливим елементом в утворенні геройського образу, оскільки він сприймається та інтерпретується в межах конкретної культури і визначає його значення для спільноти.

У своїй роботі «Франція – Пам'ять» [18] П'єр Нора досліджує пам'ять як ключовий аспект формування національної ідентичності в контексті Франції. Незважаючи на французькоцентричність його дослідження, концепції, висунуті Нора, можуть бути застосовані для розуміння впливу пам'яті на образи героїв в інших культурах, зокрема в контексті Південної України. Нора розглядає пам'ять не як статичний елемент, але як динамічний та конструктивний процес. В цьому контексті образи героїв формуються та перетворюються під впливом різних чинників, а не лише відображають минуле. Важливо враховувати, що Нора визначає пам'ять як локалізовану в конкретних просторових контекстах. У разі Південної України це може означати, що пам'ять та образи героїв формуються в різних місцевостях, що має вплив на їхню специфіку. Нора підкреслює ідею множинності пам'ятей, яка дозволяє враховувати різні версії історії та образів героїв. В цьому контексті різні групи чи спільноти в Південній Україні можуть мати різні уявлення про своїх героїв.

Символіка та обряди відіграють важливу роль у формуванні образу героя у представників територіальних спільнот. Ці аспекти служать способами

вираження та зміцнення героїської ідентичності та відображають цінності та ідеали спільноти.

Символічна атрибутика відіграє ключову роль у формуванні образу героя у представників територіальних спільнот. Ці символи не лише виступають визначальними елементами героїської ідентичності, але також сприяють сприйняттю та розумінню героїських цінностей та ідеалів.

Одним із типів символічної атрибутики є герби та прапори. Герб, оформлений конкретними символами та кольорами, може відображати історію, традиції та цінності територіальної спільноти. Прапори також часто використовуються як символи героїської єдності та гідності.

Створення тотемів, які представляють конкретних героїв чи важливі події, є ще одним способом використання символічної атрибутики. Тотеми можуть бути розміщені в різних частинах території спільноти та слугувати нагадуванням про героїські досягнення.

Костюми та обереги, що мають героїське значення, також входять у категорію символічної атрибутики. Вони можуть бути використані під час святкових подій чи ритуалів, підкреслюючи героїські риси та ідентичність.

Символи, такі як герби, прапори, тотеми та атрибутика, не лише надають конкретному герою визначеності, але і стають засобом збереження та передачі героїської спадщини. Ці об'єкти символізують та уособлюють героїські цінності, що є важливим елементом формування образу героя у свідомості територіальної спільноти.

Меморіальні місця, такі як пам'ятники чи могили, виступають символічними точками, де спільнота виражає повагу та пам'ять про своїх героїв. Традиції та ритуали, пов'язані із спільнотою, можуть включати обряди ініціації, святкування великих подій чи обов'язкові дії, які підкреслюють героїські риси.

Так, наприклад, в роботі Романа Комарова «Герой та пам'ятник герою як фактори ідентичності» [19] висвітлено важливий аспект взаємодії героїчних образів та пам'ятників і їх вплив на конструкцію ідентичності. Робота

наголошує на тому, що героїчні образи виступають як символічні репрезентації, які можуть визначати ідентичність громади або нації. Ці образи можуть стати ключовими елементами, які об'єднують суспільство навколо спільної історії чи цінностей. Комаров досліджує роль пам'ятників, присвячених героям, у формуванні ідентичності. Фізична наявність пам'ятників може мати сильний вплив на формування колективної пам'яті та відчуття належності до певного історичного контексту. Робота також розглядає динаміку трансформації героїчних образів. Зміни в інтерпретації чи відображенні героя на пам'ятниках можуть вплинути на сприйняття власної ідентичності та ідентичності групи. Науковець розглядає, як пам'ять про героїчні події та постаті може впливати на формування сучасної ідентичності. Вона вказує на те, що сприйняття минулого через героїчний образ може визначати ідентичність певного співтовариства.

Художня творчість, така як малюнки, скульптура, музика та танець, може служити як засіб передачі образів героїв та їхніх подвигів. Одяг, прикраси та інша символічна атрибутика можуть мати геройське значення та виражати ідентичність.

Фольклор та народні перекази також грають важливу роль у створенні образів героїв у свідомості спільноти. Вони допомагають формувати та утримувати геройську традицію. Всі ці елементи сприяють утворенню та утриманню образу героя в контексті конкретної територіальної спільноти, а також виступають як важливий компонент культурного спадщини.

Медійний вплив є важливим фактором у формуванні образу героя серед представників територіальних спільнот. Засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, газети та інтернет, грають ключову роль у створенні та поширенні геройських образів.

Телевізійні та кінематографічні продукти відіграють особливу роль у формуванні образів героїв. Фільми, серіали та телепередачі пропонують глядачам визначені моделі поведінки та цінностей, а герої цих творів стають символами сил, справедливості та героїзму. Медійні продукти можуть

акцентувати увагу на конкретних аспектах героїської особистості, сприяючи формуванню певного образу в масовому свідомості. Так, наприклад, фільми про супергероїв, які формують у молоді образ Героя як суперсильної людини, яка рятує світ. Для більш дорослого покоління, це може бути детектив, де хоробрий поліцейський розслідує тяжкий злочин та затримує винного. Це ж також героїчний вчинок, бо не кожна людина здатна ризикувати своїм життям для забезпечення безпеки іншим.

Героїські історії та репортажі в масових ЗМІ часто виступають як засіб впливу на громадську думку. Новини про героїчні вчинки, жертвність чи подвиги можуть впливати на сприйняття героїв територіальною спільнотою, викликаючи певні емоції та реакції. Адже, особливо зараз, по новинах можна побачити репортаж про рятувальні операції після обстрілів міст. Безперечно, ці люди Герої, бо вони рятують життя іншим.

Соціальні мережі, також важливий медійний канал, дозволяють взаємодіяти та обмінюватися інформацією, включаючи героїські наративи. Відео, фотографії та історії на платформах, таких як Instagram, YouTube та Facebook, можуть сприяти формуванню образів героїв через позитивне або негативне висвітлення їхніх дій та життя.

Герой як символ цінностей у представників територіальних спільнот відіграє значущу роль у формуванні та утриманні ідентичності громади. У роботі Вікторії Середи, де розглядається місто як місце пам'яті (*lieu de mémoire*), важливим є об'єднання понять пам'яті та героїчних образів в контексті міського простору [16]. Авторка досліджує, як саме місто стає своєрідною пам'яткою, яка несе історію, традиції та колективну пам'ять мешканців. Ідентифікація міста як місця пам'яті підкреслює важливість його ролі в формуванні ідентичності. Важливим аспектом є вивчення того, як героїчні образи і символіка вплетаються в міський ландшафт. Місця пам'яті, пам'ятники героям, можуть фізично визначати простір та відображати цінності, які важливі для спільноти. Аналізуючи взаємодію міста та пам'яті, авторка може досліджувати, наскільки пам'ять є спільною для всього міста або

поділяється між різними соціокультурними групами. Це розуміння важливе для оцінки динаміки формування героїчного образу в колективній свідомості. Авторка може розглядати, як героїчні образи можуть змінюватися в міському середовищі з часом, як вони адаптуються до нових викликів чи переосмислюються в контексті сучасних соціокультурних реалій. Зосередження на тому, як героїчні образи в міському просторі впливають на ідентичність мешканців, дозволяє розуміти, які цінності чи які аспекти історії вони вважають суттєвими для себе.

Герой, виступаючи як символічний образ, уособлює сутнісні характеристики, що конструюють його статус як ключового актора в соціокультурному просторі.

У контексті формування образу Героя розкриваються деякі фундаментальні чинники. Його символічна значущість утверджується завдяки тісному взаємозв'язку із системою цінностей і моральними принципами спільноти. Цей взаємозв'язок сприяє становленню спільного морального кодексу, що визначає принципи внутрішнього порядку та етичні стандарти.

Символіка, пов'язана із Героєм, включає в себе елементи, такі як емблеми, кольори та обряди, які стають визначальними компонентами ідентифікації для спільноти. Ці символи служать не лише візуальною репрезентацією, але й глибокими сутнісними метафорами, що впливають на колективне самосприйняття та сприйняття світу.

Емблеми, пов'язані із Героєм, можуть стати визначальними символами для спільноти, ідентифікуючи їх у колективному свідомості. Кольори, пов'язані із символікою, можуть нести в собі глибокі значення та викликати емоції, сприяючи формуванню особливого естетичного досвіду.

Обряди, пов'язані із Героєм, можуть стати частинами культурних подій та святкувань, підсилюючи сприйняття Героя як ключового символу спільноти. Ці обряди можуть включати у себе різноманітні події, від публічних вистав до традиційних церемоній, які урочисто відзначають героїчні досягнення.

Героїчні вчинки Героя впливають на формування колективної свідомості та національного ідентитету. Ці подвиги стають ключовою частиною історичної та культурної спадщини спільноти, вбачаючи їх важливість у передачі цінностей та ідентичності від покоління до покоління через легенди та оповіді. Героїчні вчинки перетворюються на легенди та оповіді, які стають основою національного нарративу. Ці оповіді відіграють роль у формуванні спільного історичного уявлення та сприяють збереженню спільного етичного кодексу. Вони є засобом передачі цінностей та моральних норм від покоління до покоління.

Такі героїчні історії відображають важливі моменти в історії та стають символами витоків ідентичності. Через легенди та оповіді про героїчні вчинки, спільнота визначає себе і своє місце у світі. Герой стає символом та катализатором національної самосвідомості, зберігаючи в собі не лише індивідуальні подвиги, але і колективні цінності, які об'єднують спільноту.

У висновку можна підкреслити, що герой, як символ цінностей у територіальних спільнотах, відіграє ключову роль у формуванні та утриманні ідентичності громади. Аналіз Вікторії Середи, щодо міста як місця пам'яті, дозволяє зрозуміти, як героїчні образи влітаються в міський простір і як вони впливають на колективну свідомість мешканців. Пам'ять та ідентичність міста тісно пов'язані з героїчними образами, що стають символами колективної пам'яті та спільних цінностей. Місця пам'яті, такі як пам'ятники героям, фізично визначають простір та відображають важливі аспекти історії та традицій громади. Зокрема, емблеми, кольори та обряди, пов'язані із символікою Героя, глибоко вплетаються в ідентифікацію спільноти. Вони не лише слугують візуальними представленнями, але й стають суттєвими метафорами, що визначають колективне самосприйняття та сприйняття світу. Герой, через свої героїчні вчинки, впливає на формування колективної свідомості та національного ідентитету. Його історії стають легендами, що визначають історичний нарратив та сприяють збереженню спільного етичного кодексу. Герой стає не лише символом індивідуального героїзму, але й

катализатором національної самосвідомості, що об'єднує спільноту в її бажанні визначити себе та своє місце в світі.

Такий підхід до вивчення образу Героя в контексті міського простору дозволяє глибше розуміти взаємодію між героїчною символікою та формуванням ідентичності спільноти. Підкреслюючи роль героїв у визначенні цінностей та моральних принципів, можна відзначити їхній важливий внесок у становлення та утримання соціокультурної спадщини громади. Герой, таким чином, стає не лише об'єктом колективної пам'яті, але й активним агентом формування ідентичності та ціннісних орієнтирів у міському середовищі.

2.2. Специфіка міжпоколіннєвої трансформації образу Героя

Сьогодення і майбутнє суспільства, по суті, народжується із сутності його минулого. Тому правильна оцінка минулого є не лише теоретичним завданням, але й важливим і необхідним завданням для вирішення практичних проблем суспільства з точки зору активної передачі соціального досвіду попередніх поколінь та формування ціннісного ставлення людей до власної історії та культури. Це, в свою чергу, має значний вплив на світогляд людей та розвиток гуманізму в суспільстві.

Міжпоколіннєва трансформація образу Героя є ключовим аспектом, що впливає на специфіку сприйняття та інтерпретації цього образу в різні епохи та серед різних поколінь. Низка факторів впливає на трансформацію, що включає в себе зміни в культурних цінностях, соціальних уявленнях та суспільних контекстах.

Історична пам'ять часто сприймається як аспект соціальної пам'яті (індивідуальної та колективної), тобто пам'ять, а точніше символічна репрезентація історичного минулого. Історична пам'ять є не лише одним з основних каналів передачі досвіду та знань про минуле, але й важливою складовою самоідентифікації окремих осіб, соціальних груп та суспільства в цілому. Відродження спільних образів історичного минулого - це тип пам'яті, який є особливо важливим для конструювання соціальних груп сьогодні.

На думку деяких дослідників, історична пам'ять мобілізується та актуалізується у складні часи, коли держави, суспільства та соціальні групи стикаються з новими викликами та реальними загрозами своєму існуванню. Такі ситуації неодноразово виникали в історії всіх націй, народів і соціальних груп.

Тому особливий інтерес викликає формування історичних міфів і упереджень та їхнє вкорінення в масовій свідомості. Наприклад, відомо, що навчальні тексти, які використовуються для виховання молоді в різних країнах, дуже по-різному інтерпретують одні й ті ж історичні факти, залежно від національних інтересів.

У часи суспільної та моральної кризи, піднесення національних рухів відбувається актуалізація історичного досвіду та знань, а історична рефлексія стає більш інтенсивною.

Історична пам'ять і пригадування соціального минулого є важливою потребою особистості та суспільства, а також має великий виховний потенціал. Історична пам'ять забезпечує зв'язок поколінь та їхню спадкоємність, створює умови для спілкування, взаєморозуміння та співпраці між людьми в різних сферах суспільної діяльності.

Дослідники Й. Хейзінга (1935) та Е. Макінтайр (1985) визначають героїзм як феномен, характерний для людських суспільств, який проявляється в різні століття по-різному, з більшою чи меншою інтенсивністю та виразністю. У діахронічному вимірі ця характеристика в основному властива давньогрецьким суспільствам, за якими йдуть середньовічні суспільства, які історики вважають героїчними. [20]

Вона характерна для давньогрецького суспільства, яке історики вважають героїчним, а потім для середньовічного суспільства. Як правило, ці суспільства не були добре розвинені, а героїзм став важливою складовою суспільної свідомості.

Героїзм є важливим компонентом суспільної свідомості та соціальної згуртованості. Він часто проявляється у формі героїчних міфів, які «повинні

служити моделлю для розуміння обрядів соціального виховання членів спільноти, проходження всього життєвого циклу (народження, посвячення, шлюб, смерть) і природної зміни поколінь» [1, с.29].

До героїв героїчних суспільств належать Геракл, який здобув свободу і безсмертя, здійснивши 12 подвигів; герої Гомера, зокрема Одисей; та інші. Античні герої в літературних творах були напівбогами або ставали ними завдяки героїчним вчинкам, пізніше звичайні люди можуть мати такі дивовижні якості. При цьому умовою героїзму було уявлення про те, що герої повинні померти. Але ці аксіоми з часом були спростовані.

З ускладненням суспільного життя в соціальному та культурному плані з приходом епохи Відродження, а потім Просвітництва, в європейській думці з'явилися нові уявлення про героїв та їхніх носіїв:

- герої відображають якості людського розуму;
- герої починають відображати якості людського розуму і відповідну людську поведінку.

Ідеал Героя поступово «витіснявся із повсякденного життя, розшаровувався на театральний, історико-політичний, філософсько-літературний й поетично-фантастичний види» [11].

Той же автор зазначає, що «дух ХІХ століття, що виявився у розвитку утилітаризму, буржуазній і економічній свободі, демократії і лібералізмі, був мало схильним до встановлення надлюдських норм, у тому числі й до героїзму» [11].

Героїзм визнавався великим досягненням, герой став взірцем і взірцем для наслідування, героїзм у його первісному значенні переносився в міф та історичний контекст, став асоціюватися з героїчним суспільством і міфологією. Героїзм і героїзм стали вигаданими і книжковими.

Ідея героїзму як міри моральності життя особливо звучала у ХХ столітті – столітті, в якому відбулися дві великі світові війни, багато регіональних війн, а до влади в європейських країнах прийшли лідери, які створили тоталітарні та авторитарні держави. попит на героїзм досяг такого рівня, що став

політичним і став складовою державної ідеології, де обов'язок і героїзм повинні були поєднуватися.

За 74 роки існування Радянського Союзу сформувалася радянська цивілізація зі своєю мовою мислення, поведінки, інституціями та організаціями, яка функціонує і сьогодні. Ця цивілізація глибоко проникла в державу і в тіло кожного громадянина та мала глибокий вплив на освіту, культуру, мораль, естетику і, зрештою, на розуміння і сприйняття героїзму.

Радянське суспільство як героїчне та утопічне вимагало відповідної структури освітнього процесу. Тому через «революціонізацію» та радикальну трансформацію людства, через створення нового типу «радянської людини», особлива увага приділялася дітям та дитинству. З одного боку, радянське суспільство чітко орієнтувалося на науково-технічний і технологічний розвиток, пропагуючи поклоніння знанням і освіті як ідеалам; з іншого боку, воно будувало суспільство, яке в усіх відношеннях нагадувало героїчне суспільство минулого, ідеалізоване, але з новим типом героя і героїзму, що прийшов на зміну «старим» ідеалам [8, с.30].

Якщо інші тоталітарні суспільства першої половини ХХ століття, такі як Німеччина та Італія, моделювали себе на героїв античності, то радянський герой не був обтяжений історичною спадщиною, був повністю інтегрований у загальнодержавні цілі, партійні гасла та плани, був героїчною, самовідданою, альтруїстичною постаттю не лише в часи війни та конфліктів, але й у часи мирного трудового тріумфу, був тією «новою людиною», яка мала продемонструвати диво жертвності.

Все, що відбувалося в дорослому житті, особливо в державному та ідеологічному, проектувалося на дитинство, використовувалося і нав'язувалося дітям. Ці процеси підкріплювалися проектами та історіями, спеціально розробленими для виховання дітей і представлення їм ідеального типу «радянської людини», як правило, героя. У таких проектах антигерой, а часто просто ворог, був майже обов'язковим елементом. Так, радянськими героями в різні періоди були підпільники, герої революції та громадянської

війни, чекісти та комісари, Ленін, Сталін, Стаханов, герої Другої світової (Вітчизняної) війни, космонавти, колгоспні та індустріальні герої. Ці здебільшого реальні, а іноді й спеціально створені герої наповнили художню та навчальну дитячу літературу, були відтворені в кіно, театрі, живописі та музиці. Антигероями для дітей, як і антигероями для радянського суспільства в цілому, були «контрреволюціонери», «імперіалісти», «куркулі», «націоналісти», «бандерівці», «шпигуни», «дисиденти», «тунеядці», «стиляги» тощо [11].

З розпадом Радянського Союзу цінності та досягнення радянської цивілізації були стерті, до них додалися майже суцільні злидні: у важкі 1990-ті роки вся радянська епоха стала стихійною, часто неструктурованою, невитонченою і часто перебільшено літературною, з журналістським і видавничим ревізійнізмом, багато героїв і героїчних постатей втратили свій статус. Зокрема, Павлик Морозов, як і багато інших героїв, що нині ототожнюються зі зрадою та підступністю, був значною мірою витвором художньої літератури та ідеологічним матеріалом для правильного виховання молоді [11].

Нова епоха змін - 1990-ті роки - скинула з п'єдесталів майже всіх героїв (призначених або визнаних радянською владою) (як у прямому, так і в переносному сенсі). Розгубленість, невизначеність перспектив на майбутнє та економічне зубожіння більшості призвели до перетворення образу багатьох антигероїв (з цінностями і смаками, діаметрально протилежними героїзму і доблесті - жадібних, злих, корумпованих, бездушних, егоїстичних та багатьма іншими негативними рисами характеру і поведінки) на героїв-ідеалів, героїв-зразків, героїв-еталонів. «Зірки» (переважно в індустрії розваг), спортсмени та різні злочинці стали кумирами і створили (і досить успішно) позитивне ставлення до себе. За останні кілька років зникли герої для дітей, навіть радянські ідеологізовані герої. Діти бачили тих самих «Героїв», що й дорослі, і більшою мірою ідеалізували їх [11].

Через такі предмети, як література, історія та українознавство, шкільні вчителі докладали чимало зусиль, щоб познайомити дітей з позитивними героїчними образами минулого (козацької та гетьманської доби), а за відсутності гідних прикладів для наслідування - з народними звичаями та традиціями. Звісно, ці зусилля були ідеалізованими, не відповідали повсякденному життю і часто були архаїчними, але в реальності вони означали героїзм і доблесть. Більше того, українська ідентичність якісно відрізнялася від попередньої, оскільки формувалася на основі героїзму.

Донедавна героїзм вважався «поняттям минулого століття» та «неактуальним». Однак, завжди існували невидимі, неоспівані герої, які здійснювали справді великі подвиги, щоб змінити світ. Революція Гідності, гібридна війна, а згодом і повномасштабна війна, що послідувала за нею, довели, що героїзм не є суто філософською категорією, а існує в реальному житті сучасних українців. Часто саме «екстремальні ситуації» в житті людини призводять до героїчних вчинків. Такими ситуаціями є особливі моменти долі в житті людини, часи регіональної антропологічної катастрофи, часи, коли життя перестає бути грою, коли «дихає ґрунт і доля» [21].

Особистий вибір типу взаємодії між людиною і суспільством може сприяти прийняттю рішень, які ведуть до героїчних вчинків або, навпаки, до пасивних дій. Одні самовизначення є добровільними, інші - свідомими і раціональними. Але, як правило, в моменти героїчного вчинку люди діють досить спонтанно і несвідомо орієнтуються на свої моральні цінності, найвищі цінності буття, що й демонструє досвід учасників Майдану. Ми говоримо тут не про побутовий героїзм, а про інший вимір героїзму - героїзм як здатність досягати величі, виходити за межі можливого, діяти на межі власних сил. Героїзм - це завжди екстраординарність, а тому герой - це не завжди той, хто виконує конкретне завдання в рамках своїх обов'язків (наприклад, працівник МНС), а той, хто здійснює конкретну дію всупереч власним можливостям.

Особливості історичного періоду та політичного устрою суспільства також впливають на вимоги до героїзму і на тип героїзму. Наприклад,

філософи Просвітництва розглядали героїзм як духовний порив, а німецькі класики - як феномен душі, тоді як романтики пов'язували героїзм з надособистісним началом, що пов'язує минуле з вічністю, і вбачали в героях уособлення свободи та гордості. В українській гуманітаристиці героїзм асоціюється з героїзмом козацької старшини (П. Куліш) та здатністю до самопожертви високих, чистих серцем цивільних людей (Т. Шевченко); на думку Л. Костенко, здатність до самопожертви, які не «опускають вчасно очі» і йдуть разом з героями їхнім шляхом до кінця. Їм кажуть: «Ніхто про тебе й словом не згадає, ані в піснях про тебе заридає!», а вони не відступають [21]. Власне так було і на Майдані.

Революція Гідності породила героя іншого типу: благородного духом, відважного і скромного. Справді, герой - це не той, хто сам себе таким вважає. Герой - це той, хто здійснює героїчні вчинки і досягнення; про ці останні треба судити у світлі історичного, соціального і політичного контексту, в якому він діє.

Героїзм - це особливе явище, але він стає нормою серед певних людей у певний час. Це відбувається тому, що в його основі лежить певна система цінностей, певний світогляд і ствердження існування вищої цінності, ніж збереження власного життя. Справжній героїзм - це не те, що руйнує, а те, що формує творчих і видатних особистостей та сприяє прогресу. Героїзм учасників Революції Гідності робить слова Д. Юма як ніколи актуальними: «Все, що ми називаємо героїчною звитягою і чим захоплюємось як величчю і піднесеністю духу, є не що інше, як спокійна і твердо обґрунтована гордість та самоповага». Недарма у назві подій зими 2013-2014 рр. присутнє слово «Гідність».

Хоча кажуть, що героїзм несумісний зі статичною повсякденністю, неможливо заперечувати реальність навколишнього світу, існування героїзму в повсякденному житті, так званого «героїзму Dasein». Героїзм війни та революції є найпоширенішим стереотипом у свідомості людей, оскільки він вкорінений у структурах колективного несвідомого.

Чоловіки, з іншого боку, зосереджені на діях і правилах, а не на емоціях, і Майдан підкреслює, що «кожен діє відповідно до свого обов'язку, незалежно від того, чи стоїть він на барикадах, чи готує їжу, чи прибирає, чи стежить за порядком» [21]. Повсякденні правила Майдану були дуже чіткими і спрямованими на підтримання порядку та взаєморозуміння (наприклад, заборона на вживання алкоголю).

На тлі революційних подій чіткість повсякденного життя на Майдані створювала стабільний, дружній і безпроблемний життєвий простір. Організація повсякденного життя допомагала адаптуватися до незвичних ситуацій і приймати встановлені правила та норми. Натомість героїзм завжди сприймається як своєрідний бунт, якась винятковість, піднесена над повсякденністю, на протигагу «норми».

Майдан сам по собі не є явищем, що виходить за межі повсякденності. Однак тривалість його існування, безсумнівно, привнесла на Майдан елементи повсякденності та рутини. Така організація повсякденного життя мала вирішальне значення, особливо в умовах відсутності позитивних дій та насильницьких протистоянь. Повсякденність Майдану включала в себе очікування, а точніше неминучість рішучих дій, підготовку до героїчних вчинків.

Сама ситуація на Майдані зробила героїзм невід'ємною частиною повсякденності, вбудувала героїзм у структуру повсякденності. Більше того, не було нічого жалюгідного в тому, щоб бути готовим до героїчної дії в будь-який момент: «У цьому ланцюгу на Михайлівській барикаді я з подивом дослухався до своїх емоцій. Страху не було – було спокійне усвідомлення своєї ролі: ти маєш стояти тут, на цьому, призначеному тобі місці. І все» [21].

Витоки цього героїзму лежать як у зовнішніх чинниках, історичних умовах, так і у «внутрішній» сфері. Він притаманний людині як суб'єкту суспільних відносин, оскільки ґрунтується на онтологічній особливості людини, а саме її здатності виходити за межі даного, в інший аспект буття, на інший рівень духовності.

На Майдані героїзм сприймався не як загроза небуття, а як невід'ємна частина буття. На Майдані героїзм став нормою, а не міфом чи метафорою (за радянських часів, наприклад, героїчні міфи широко використовувалися для соціалізації радянського народу). Кожен, хто був у центрі Революції Гідності, був готовий досягти величі.

З масштабним вторгненням росії український націоналізм втратив свою суб'єктність і опинився під загрозою довготривалого вимирання. Водночас речники російської агресії неодноразово висловлювали наміри знищити українську ідентичність. Окупація України показує, що росія має такі плани і цілі. Україна зараз бореться за своє існування проти агресора, який має набагато більші ресурси і загрожує світу ядерною катастрофою.

Злочинні дії агресора наштовхуються на героїчний опір українського народу. Це є важливим фактором успіху української армії у відвоюванні втрачених ворогом українських територій. Перемога українського народу, а особливо української армії, здивувала і захопила весь цивілізований світ. Для українців ця перемога має ще більше значення.

Військові перемоги є не лише визначальним фактором нещодавніх військових успіхів України, але й важливою складовою національної міфології. Зараз підтверджується, що українці, нащадки волелюбних козаків, визначають себе як нескорений народ. Боротьба проти агресора, боротьба за свободу та гідність є важливою частиною українського історичного нарративу і визначає координати політичної культури та національної пам'яті. Однак сьогодні захисники України захищають не лише Україну, але й західну цивілізацію в цілому.

На перший план виходить героїзм опору тоталітаризму (нацизму і фашизму) та цінності свободи і прав людини, які надихали цей героїзм.

Революція Гідності 2013-2014 років та російсько-українська війна 2014-2023 років дають багато прикладів жертвності цивільного населення та військової перемоги. Перемоги української армії у боротьбі проти росії

дозволили українському суверенітету та гідності стати домінуючою цінністю українського Майдану.

Повномасштабне вторгнення в лютому 2022 року ознаменувало перехід російського агресора до стратегії знищення української нації та геноциду українського народу. Таким чином, опір України у цій війні є захистом фундаментальних цінностей людства, цивілізації, миру, людської гідності та свободи. Підриваються не лише ідентичність та національні права українців, але й національне існування та самовизначення загалом. Саме Збройні Сили України сьогодні стоять на захисті цих цивілізаційних основ.

Воєнна історія нашої країни свідчить про мобілізаційну спроможність української еліти та свідомої більшості. Більше того, українська аристократія змогла підвищити свій статус завдяки мужності та відвазі на полі бою, що посилило вищі ешелони суспільства воїнами-патріотами. Сьогодні історія може повторитися. Шляхетні люди, які захищали свою Батьківщину, мають шанс зміцнити українську владу, а для солдатів, які повертаються з поля бою, військовий досвід може стати своєрідною соціальною ревіталізацією.

Але війна змінює не лише солдатів, вона змінює цілі покоління, загартовує і зміцнює людей, вчить їх цінувати життя. Як наголошує Е. Юнгер, маючи досвід участі у двох світових війнах, «наскільки ж надміру багате життя на гарні речі, на насолоди, які лише тепер починаєш справді цінувати. Цим ми завдячуємо війні, цій потребі зануритися у життя кожною фіброю нашого ества, аби схопити його у всій повноті та розкоші. Заради цього й потрібно спізнати розпад смерті, адже лише той, хто спізнав ніч, може по-справжньому цінувати світло» [22, с.7].

Загалом, героїзм та потреба в героях виступають як важливі соціокультурні явища, які свідчать про наявність критичних ситуацій та викликів у суспільстві. Герої виступають ключовими фігурами, які визначають реакцію спільноти на виклики чи загрози. Вони несуть на собі брем'я відповідальності та ризику, щоб захистити інших або вирішити проблеми, що стоять перед суспільством.

Героїзм може бути спричинений не лише фізичною силою чи відвагою, але й моральними якостями, такими як справедливість, самовідданість чи толерантність. Це стає своєрідним механізмом реакції на виклики, що виникають в суспільстві, і може служити каталізатором для змін та поліпшень.

Потреба в героях також свідчить про прагнення спільності до визнання цінностей, які стають важливими в умовах труднощів. Герой може стати символом надії, єдності та взаємодопомоги, об'єднуючи суспільство в бажанні подолати виклики та досягти позитивних змін.

Таким чином, героїзм і потреба в героях вказують на глибокі соціокультурні динаміки та відображають бажання суспільства долати труднощі через спільні зусилля та самовіддачу.

В загальному контексті, героїзм і потреба в героях є важливими феноменами, що свідчать про реакцію суспільства на виклики та труднощі. Герої виступають не лише як фізичні захисники, але й як символи моральних якостей, що об'єднують спільні цінності та ідеали.

Важливо підкреслити, що героїзм виявляється не лише у фізичних вчинках, але і у виявленні справедливості, самовідданості та толерантності. Це робить героїзм більш комплексним та доступним для різних соціокультурних контекстів. Потреба в героях, з свого боку, вказує на прагнення спільності до визнання цінностей, що стають керівними в умовах труднощів.

Герой може функціонувати як символ надії та єдності, що об'єднує суспільство в бажанні подолати виклики та досягти позитивних змін. Такий глибокий зв'язок між героїзмом і суспільством відображає соціокультурні динаміки та демонструє, як важливо для людей мати образи, які втілюють силу, відвагу та внутрішні якості. Героїзм стає каталізатором для позитивних змін, спонукаючи суспільство до спільних зусиль та самовіддачі в боротьбі з викликами та труднощами.

2.3. Особливості трансформацій образу героя у різних покоління мешканців Південної України

Трансформація образу Героя в різних поколіннях мешканців Південної України представляє собою складний та багатогранний процес, що враховує різноманітні аспекти соціокультурного середовища регіону.

Історичні перетворення, що включають в себе періоди радянської епохи та незалежності, визначають специфіку сприйняття Героя. В історичному контексті, який охоплює період радянської епохи та незалежності, сприйняття Героя має свої особливості. Ті, хто переживав тоталітарний режим, можуть розглядати Героя як символ опору та боротьби за соціальну справедливість та колективні ідеали. У цьому контексті Герой може воскресити спогади про події минулого, коли героїчні вчинки були спрямовані проти системи тоталітаризму.

З іншого боку, молодше покоління, яке виростає в умовах незалежної держави, має унікальний погляд на образ Героя. Для них Герой може стати символом національної гідності та незалежності, особливо якщо він асоціюється з подіями, що відбулися під час становлення держави.

Для цього покоління Герой стає втіленням цінностей свободи, демократії та самовизначення. Вони можуть бачити в Герої символ захисника національних інтересів та важливих ідеалів, які складають основу сучасної держави. Герой може відігравати роль не лише в історичних подіях, але і в сучасних визначальних моментах, що формують національну ідентичність.

Такий образ Героя може мобілізувати молодше покоління до активної участі в суспільному житті, спонукати їх долучитися до будівництва демократичного суспільства та захисту національних інтересів. Герой стає не тільки минулим символом, але і джерелом натхнення для молодого покоління визначати власну роль у формуванні майбутнього держави.

Етнічні та мовні особливості грають важливу роль у формуванні образу Героя. Врахування культурної різноманітності та вплив козацької спадщини призводять до створення унікального Героя, який інкорпорує гордість за своє

національне спадкування. Розглядаючи важливу роль етнічних та мовних особливостей у формуванні образу Героя в Південній Україні, слід звернутися до багатовікового культурного досвіду цього регіону. Етнічна різноманітність національних груп, що населяють Південну Україну, створює особливий контекст для формування колективної ідентичності.

Врахування культурної різноманітності відбивається в образі Героя через включення різних елементів традицій, звичаїв, ремесел, які є характерними для різних етнічних груп. Включення елементів різних культур збагачує не лише сам образ, а й сприяє культурному розмаїттю в суспільстві.

Одним зі способів врахування культурної різноманітності є представлення унікальних традицій і звичаїв різних етнічних груп через зовнішність та поведінку Героя. Наприклад, його вбрання, прикраси, волосся, мова та манери можуть відзеркалювати конкретні елементи різних культур.

Музичні та художні традиції можуть бути використані для створення атмосфери, яка аутентично передає дух певної культури через образ Героя. Також, кулінарні особливості, які можна відобразити через улюблені страви або стиль харчування, додають реалізму та унікальності образу.

Отже, Герой стає не просто персонажем, а представником різних національних спадщин, який об'єднує різні аспекти культур та традицій, сприяючи тим самим розумінню та поваги до різноманіття в сучасному світі.

Козацька спадщина відіграє ключову роль у формуванні образу Героя в контексті героїчного, витривалого та самостійного ідеалу. Цінності козацької епохи, такі як мужність, чесність та відданість, втілюються у Герої. Відзначаючи важливі моменти історії козацтва, образ Героя стає не лише поклонінням минулому, але й засобом вираження гордості за своє національне спадкування.

У контексті викликів сучасності та процесу глобалізації образ Героя виконує нові функції. Він стає не лише воїном або захисником, але й підприємливим та креативним лідером, готовим до вирішення сучасних соціальних та економічних проблем.

Сучасні технології, доступ до світової інформації та медійний вплив активно формують образ Героя як активного учасника світових подій. Він може виявлятися не лише на полі бою, а й в економічних, політичних чи наукових ініціативах. Герой сучасності може впливати на глобальний розвиток, сприяти інноваціям та вирішенню складних глобальних викликів.

Такий Герой не обмежений територіальною або культурною рамкою. Він стає символом глобального співтовариства, яке об'єднує різноманітні культури та національності в зусиллях покращити світовий порядок. Такий образ Героя відображає сучасні реалії, де взаємодія та обмін ідеями стають ключовими елементами глобального розвитку. В умовах світових технологічних та культурних трансформацій Герой стає відкритим для новаторських ідей, вирішення глобальних проблем та участі в міжнародних ініціативах. Він володіє високим рівнем освіти та культурної освіченості, щоб ефективно взаємодіяти в глобальному соціокультурному просторі.

Сучасні технології впливають на образ Героя, роблячи його активним учасником інформаційного суспільства. Герой володіє навичками використання новітніх засобів зв'язку, віртуальної реальності та інших цифрових інструментів. Його життя відзначене швидкістю та мобільністю, відкритістю до світових трендів та здатністю адаптуватися до змін.

Сучасні технології не лише трансформують спосіб сприйняття Героя, але і надають йому нові риси та функції. Цифрова реальність впливає на уявлення громадян про Героя як на активного учасника інформаційного суспільства. Герой володіє не лише фізичною силою або мужністю, але також високим рівнем комп'ютерної грамотності, вмінням використовувати віртуальні інструменти та знаходити інформацію у цифровому просторі. Герой стає не лише символом героїзму в традиційному розумінні, але і показником сучасного успіху та активного життя у віртуальному та реальному світі.

Медійний вплив стає невід'ємною частиною формування образу Героя. Сучасні медіа вирішують завдання як інформаційного, так і культурного впливу, що формує стереотипи, цінності та ідеали.

У цифрову еру Герой стає об'єктом представлення в різних медійних форматах: фільмах, телесеріалах, відеоіграх, коміксах та інших платформах. Це різноманіття форматів сприяє більш глибокому і широкому сприйняттю образу, оскільки він стає доступним в різних контекстах.

Медійна репрезентація Героя дозволяє впливати на сприйняття суспільства через створення конкретних образів, що відповідають культурним, соціальним та політичним нормам. Вплив медіа на формування образу Героя стає особливо важливим для молодого покоління, яке часто взаємодіє з цими форматами через різноманітні платформи.

У підсумку, трансформація образу Героя в Південній Україні є результатом взаємодії історичних, культурних, етнічних та сучасних факторів, визначаючи його роль у колективному свідомості та віддзеркалюючи цінності сучасного суспільства.

Можна відзначити, що трансформація образу Героя в Південній Україні є результатом впливу різноманітних чинників, що включають історичні, культурні, етнічні та сучасні аспекти. Герой функціонує як символ, який відображає колективну ідентичність та цінності суспільства в різні історичні епохи.

Історичні події, такі як період радянської епохи та незалежність, формують унікальний сприйняття Героя для різних поколінь. Для тих, хто пережив тоталітарний режим, Герой може стати символом опору та боротьби за справедливість, в той час як молодше покоління вбачає в ньому захисника національних інтересів.

Етнічні та мовні особливості, а також козацька спадщина, впливають на формування образу Героя та визначають його як представника різних національних спадщин. Герой стає синтезом різноманітних традицій, відзначаючи культурну різноманітність регіону.

В контексті сучасності Герой визначається як активний учасник глобального інформаційного суспільства, здатний адаптуватися до змін та вирішувати сучасні проблеми. Технологічний прогрес і медійний вплив

формують його як відкритого для новаторських ідей та готового до участі в міжнародних ініціативах.

Враховуючи наведене, можна відзначити, що трансформація образу Героя в Південній Україні є складним та мінливим процесом, який відображає динаміку суспільства в різні історичні періоди. Герой виступає як ключовий елемент колективної свідомості, що адаптується до різноманітних впливів.

Історичні витoki образу Героя на Південній Україні пронизані важливими етапами, такими як боротьба за незалежність, період тоталітарного режиму та сучасні перетворення. Кожен з цих етапів вніс свій внесок у формування сприйняття та інтерпретацію Героя в українському суспільстві. Етнічні, мовні та культурні аспекти визначають унікальність образу Героя як представника регіону. Козацька спадщина, розмаїття традицій та культурних особливостей роблять його символом культурного різноманіття та спадщини. У контексті сучасності Герой стає активним учасником глобального інформаційного простору, готовим до інновацій та взаємодії в міжнародному масштабі. Такий образ Героя відображає відкритість до нових ідей, технологічний прогрес та готовність до вирішення сучасних викликів.

Таким чином, дослідження образу Героя на Південній Україні розкриває його важливу роль у формуванні національної самосвідомості та взаємодії з різноманітними чинниками, що визначають динаміку суспільства.

РОЗДІЛ 3

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖПОКОЛІННЄВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОБРАЗУ ГЕРОЯ У МЕШКАНЦІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ

3.1. Анкетне опитування як метод дослідження міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України

Із зміною часу та еволюцією суспільства виникає необхідність розуміння та вивчення трансформацій в сфері культурних уявлень, серед яких особливе місце займає образ Героя. Його еволюція відзначена впливом історичних подій, культурної спадщини, та змін у соціальному середовищі.

У сучасному глобалізованому світі соціокультурні зміни та міжпоколіннєві трансформації визначають нові особливості сприйняття та концептуалізації культурних символів, серед яких ключове значення має образ Героя. Міжпоколіннєва динаміка формування образу Героя виявляється в унікальних особливостях різних поколінь та їхніх сприйняттях цього символу.

В даній магістерській роботі проводиться аналіз та інтерпретація результатів соціологічного дослідження, спрямованого на вивчення міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя серед мешканців Південної України. Особливий акцент робиться на розумінні впливу культурних, історичних та соціальних контекстів на уявлення про Героя в умовах сучасності.

Важливість вивчення цієї теми обумовлена не лише актуальністю соціокультурних змін, але й їхнім впливом на формування ідентичності та ціннісних орієнтацій мешканців Південної України. Отримані результати дослідження можуть стати важливим доповненням до загального розуміння динаміки трансформації культурних образів та їхнього значення у формуванні сучасної соціокультурної ландшафту Південної України.

Щоб глибше розкрити цей аспект, а саме, сприйняття образу Героя для мешканців Південної України був відібраний метод анкетування в мережі інтернет. Були опитані 80 респондентів віком від 18 до 30 років, проживаючих на території Запорізької та Дніпропетровської областей, на основі відповідей яких й був створений висновок, щодо формування та трансформацій образу Героя у мешканців Південної України.

Вибір методу опитування, зокрема кількісної методології, був обумовлений конкретними вимогами та особливостями дослідження сприйняття образу Героя в мешканців Південної України. Кількісні методи дослідження, такі як опитування, дозволяють зібрати великий обсяг даних відносно швидко та ефективно. Оскільки дослідження спрямоване на оцінку сприйняття образу Героя у мешканців Південної України, кількісний підхід дозволяє отримати об'єктивні дані від широкого спектру учасників.

Кількісні методи дозволяють стандартизувати відповіді для подальшого аналізу. Це особливо важливо, коли дослідження спрямоване на виявлення загальних тенденцій та узагальнень в сприйнятті образу.

Кількісні дані легше числово обробляти і порівнювати. Це дає змогу провести статистичний аналіз, визначити ступінь варіації у відповідях респондентів та виявити значущі залежності.

Опитування через Інтернет може бути зручним і доступним для широкого кола учасників. Метод кількісного опитування може забезпечити швидкий та легкий доступ до респондентів через онлайн-платформи.

Збір даних проводився у серпні-жовтні місяцях, використовуючи платформу Google Forms. Використана платформа для проведення опитування в Інтернеті була вибрана з урахуванням доступності та зручності для респондентів

Враховуючи, що опитування спрямоване на молоде покоління, і аналіз трансформації має обмеження, були використані питання, спрямовані на відомості чи враження респондентів про сприйняття образу Героя в їхніх родинях та серед оточуючих, що може вказати на взаємодію поколінь.

Дані були проаналізовані за допомогою статистичного програмного забезпечення, такого як Excel. Була створена таблиця, у яку заносилися відповіді на питання анкети. Для аналізу соціологічних даних в Excel спершу імпортувала дані на аркуш програми. Переконалася, що дані не містять помилок чи відсутніх значень. Побудувала графіки, на основі зібраних даних, для візуалізації основних показників та залежності між різними змінними та провела їх аналіз.

В аналізі міжпоколіннєвої трансформації образу Героя серед мешканців Південної України я врахувала різноманітні аспекти. По-перше, досліджується історичний контекст, охоплюючи події, що вплинули на формування образу Героя на різних етапах життя респондентів. Далі вивчається роль мас-медіа, кіно, літератури та інших медійних платформ у формуванні та трансформації образу Героя. Особлива увага приділяється вивченню, як молодь сприймає та трансформує образ Героя в контексті сучасних культурних та соціальних тенденцій. Саме молодь була відібрана у якості опитуваних, тому що населення від 18 до 30 років живе в той період, коли тенденції дуже швидко змінюються, людські цінності та традиції трансформуються дуже швидко внаслідок багатьох подій, наприклад, війна та COVID. Саме тому цікаво дослідити як респонденти сприймають образ Героя зараз та як змінилися їх погляди.

У висновку можна зазначити, що сучасний глобалізований світ вимагає нових підходів до аналізу впливу цих факторів на уявлення про Героя серед молодого покоління.

Особлива увага приділяється вивченню того, як молодь сприймає та трансформує образ Героя в умовах сучасних культурних та соціальних тенденцій. Зазначено, що вибір молоді як опитуваних обумовлений їхньою роллю у формуванні нових цінностей та традицій в епоху стрімких змін.

Застосування кількісного методу дослідження через Інтернет дозволило зібрати значний обсяг об'єктивних даних та забезпечити швидкий доступ до респондентів. Результати аналізу даних стали основою для формулювання

висновків щодо формування та трансформацій образу Героя в Південній Україні.

Отже, результати проведеного дослідження виявляють важливі патерни та тенденції у сприйнятті образу Героя різними поколіннями населення Південної України, що важливо для подальших досліджень в галузі культурної еволюції та ідентичності.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів соціологічного дослідження міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України

З результатами опитування, яке проводилося мною у серпні-вересні 2023 року за допомогою мережі інтернет, а саме використовуючи платформу Google Forms, серед населення Запорізької та Дніпропетровської областей, можна зробити висновок, що образ Героя у багатьох мешканців Південної України формується ще з дитинства. На це впливає як медіа простір, соціум, в якому зростає покоління, так і саме час їх дорослішання. Опитування проводилося серед людей, які вже народилися за часів вільної України, більш пристосовані до технологічного світу.

Почати хотілось би з самого образу Героя. В анкеті (додаток 1), запропонованій нашим респондентам, першим питанням було саме про сприйняття поняття «Герой» в сучасному світі. Для більш ніж 50 % опитуваних сприйняття поняття «Герой» постає як персонажа літературних або медійних творів, що свідчить про вплив культурних та розважальних контекстів на формування уявлень про героїзм. 30 % опитуваних формують для себе цей образ як видатної особистості, яка вчиняє героїчні вчинки. (див. рис. 1.1)

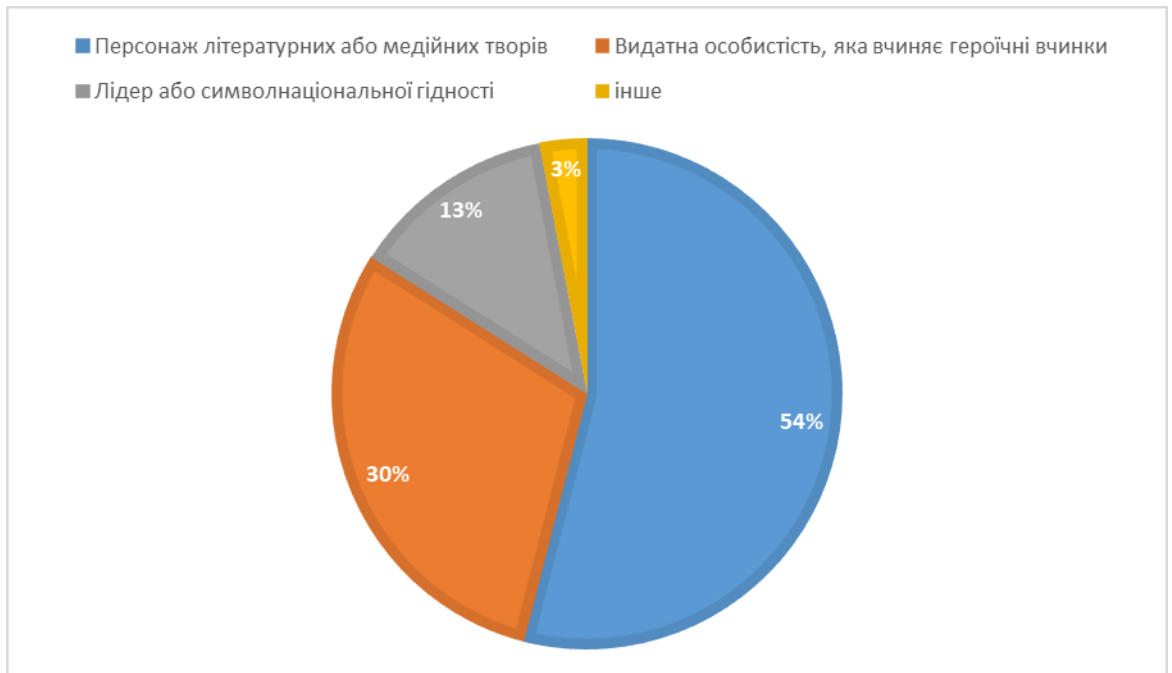


Рис. 1.1. Поняття «Герой» у сучасному суспільстві

Формування образу «Герой» починається ще з дитинства. Проте в залежності від цінностей, соціуму та подій, які відбуваються навколо особистості, його розуміння та трактування речей може змінюватися. Більше половини опитаних помітили зміни в образах героїв протягом часу. Так, до прикладу, більшість респондентів відмічають, що до повномасштабного вторгнення, образ «Герой» формувався в них виключно на основі медіа персонажів. Це були герої фільмів, коміксів, якісь зірки світового масштабу. (див. рис. 1.2)

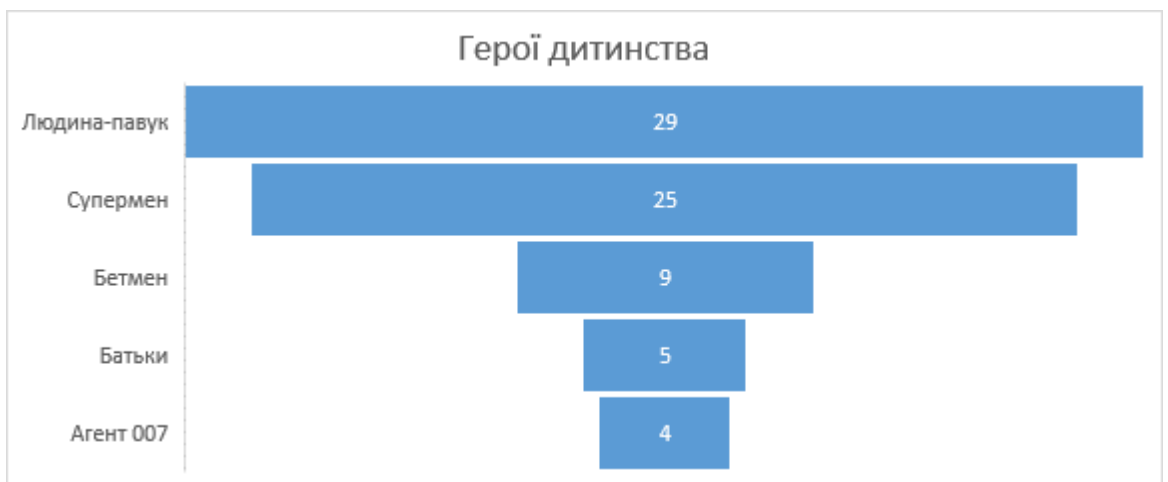


Рис. 1.2. Образи Героїв з дитинства, які запам'яталися

З початком війни ж, основною цінністю для жителів Південної України стали життя та безпека. Для 77% опитуваних, на питання про події, які формують образ Героя, війна стала основним явищем, яке впливає на розуміння образу Героя. Бо у повсякденному житті, герої це персонажі якихось казок, а коли небезпека стає повсякденністю, то починаєш шукати Героя, який врятує від лиха також серед людей, які тебе оточують. Саме військові, які боронять нашу землю, стали прикладом для наслідування та героїчними особистостями. Всі новини розповідають про героїчні вчинки наших військових, працівників МНС. Саме цей вплив, а також страх перед війною пробуджують в українцях нові зразки для наслідування, нових Героїв.

Основними цінностями, які відмітили 40% опитуваних, є героїзм та мужність. Саме такими завжди описують Героїв. Мужна, сильна та хоробра особистість, яка не зупиняється перед небезпекою. Героїзм, патріотизм та сміливість визначають образ Героя для більшості опитаних. 24% респондентів вважають, що саме протистояння негараздам роблять з особистості Героя, тому ця цінність є основною та найважливішою. (див. рис. 1.3)

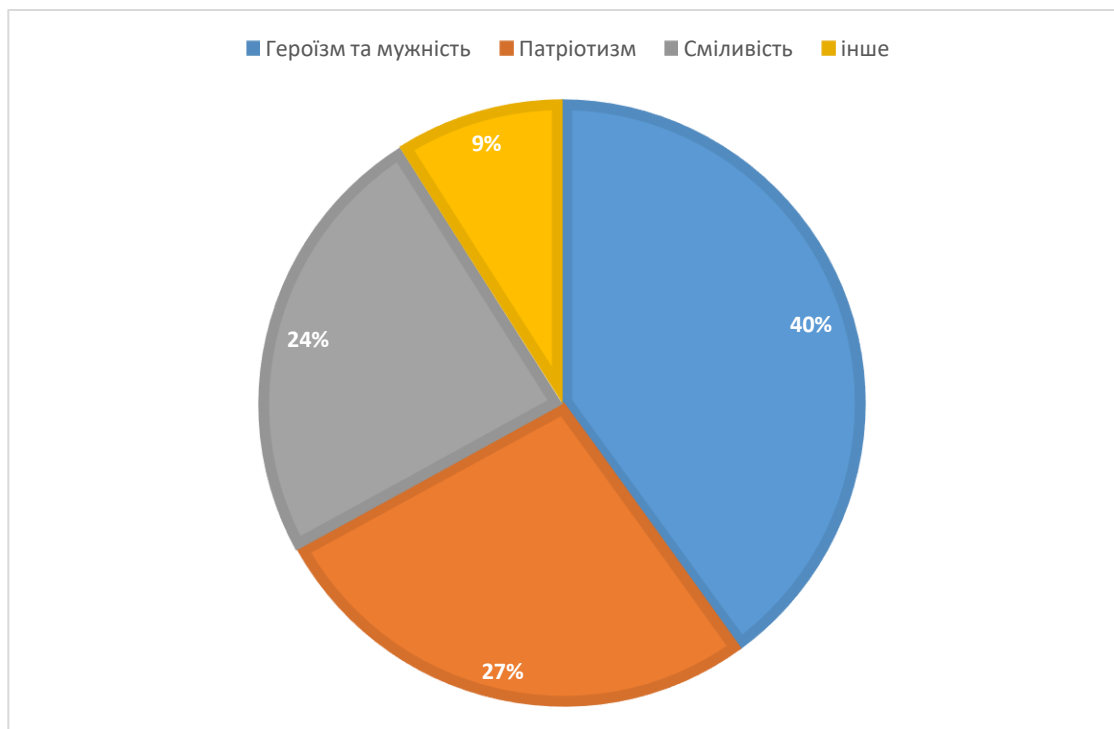


Рис. 1.3. Цінності, які передаються через образ Героя

Більшість опитуваних, а саме 72%, визнає вплив медійного простору на своє сприйняття образу Героя, що свідчить про роль медіа у формуванні уявлень. Більшість людей, особливо підвладних медіа простору, формують уявлення про більшість речей в житті, спираючись на соціальні мережі, інтернет. Адже, майже 90% людей проводять більшість часу в гаджетах, де і проходить їх життя. І саме там вони знаходять шаблон для формування образу «Героя».

Також було питання, щодо змін в образі «Героя», що б хотіли змінити опитувані в сучасному образі «Герой». Для 83% респондентів це виявилось тяжким питанням, бо вони аналізують цей образ виходячи саме з його шаблонності. Усі уявляють героя сильним, хоробрим юнаком, який боронить свою сім'ю, країну, світ. Часто має надприродні можливості, дуже розумний, допомагає усім на своєму шляху. А в кінцевому висновку перемагає зло та повертається додому. Тому питання про додавання бо трансформування цього образу викликає нерозуміння самого питання. «А що тут можна додати и виправити? Все ж правильно». У багатьох формується розуміння того, що образ Героя правильний та досконалий, тому зміни можуть його зруйнувати.

Таким чином, опитування вказує на індивідуальний та колективний характер формування образу Героя, який суттєво визначається культурним та соціальним контекстом. Усвідомлення цих аспектів важливе для розуміння та взаємодії сучасних поколінь у їхньому сприйнятті героїчних образів. Дослідження свідчить про те, що образ Героя для мешканців Південної України є динамічним та зазнає позитивних трансформацій. Медійний простір відіграє значущу роль у формуванні уявлень про Героїв, а цінності, що вони відображають, залишаються актуальними. Значних відмінностей в образах Героїв серед мешканців Запорізької та Дніпропетровської областей не було. Скоріш за все, це пов'язано з ідентичним медіа та культурним простором, а також близьким територіальним розташуванням.

3.3. Реалізація політики пам'яті відповідно до особливостей міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України

Сучасне українське суспільство зазнає значущих змін, впливаючи на сприйняття та уявлення про образ Героя. Однією з ключових складових цього процесу є політика пам'яті, яка визначає, які події та постаті вважаються важливими для колективної свідомості. У Південній Україні, зокрема, це має свої особливості, обумовлені як історичним минулим, так і сучасними реаліями регіону.

Історичний та культурний контекст Південної України визначає унікальний підхід до сприйняття образу Героя. Події, пов'язані із Козацькою епохою, мають особливе значення для мешканців цього регіону і впливають на формування образу героїчності та національної самосвідомості.

Методологія дослідження включає в себе використання методів соціологічного дослідження, анкетування та аналізу пам'яткових об'єктів. Це дозволяє отримати об'єктивні дані щодо того, як реалізація політики пам'яті впливає на формування образу Героя у свідомості мешканців Південної України.

Політика пам'яті — організація колективної пам'яті політичними агентами; політичні засоби, за допомогою яких події запам'ятовуються і записуються, або відкидаються. Зрештою, політика пам'яті може визначити спосіб написання та передачі історії [23].

Функції політики пам'яті можна розглядати через призму трьох часових векторів: минулого, сучасного та майбутнього. У вимірах минулого політика пам'яті виявляється через збереження, відтворення та вшанування історичної пам'яті. У сучасному вимірі, ця політика служить інструментом оцінки, орієнтації, створення зразків та стимулювання суспільної діяльності. Щодо майбутнього, вона демонструє стратегії майбутнього розвитку та мобілізує суспільство для їх реалізації.

Політика пам'яті втілює завдання політичного менеджменту, спрямовані на соціальні пріоритети, а також політичний маркетинг, спрямований на завоювання влади чи захист приватних інтересів. Вона має за об'єкт суспільство або його окремі групи, такі як соціальні, етнічні, територіальні, мовні чи конфесійні групи. Регулювання в політиці пам'яті стосується історичної пам'яті, національної свідомості, ідентичності, патріотичних почуттів, громадської думки та суспільної волі.

В Україні впровадження державної політики пам'яті здійснюється через різні інституції, такі як Український інститут національної пам'яті, Міністерство освіти і науки, Міністерство культури, а також ЗМК (засоби масової комунікації). Разом із цим громадські організації відіграють активну роль у сфері політики пам'яті, вони мають вузьку тематичну спрямованість і специфіку діяльності, орієнтовану на збереження пам'яті, відновлення традицій та вивчення минулого.

В історичному контексті, важливо враховувати різноманітні відтінки сприйняття Героя, які виникають внаслідок подій минулого. Історія та її тлумачення можуть відрізнятися для різних поколінь, що вимагає уваги при формулюванні політики пам'яті.

Символіка та обряди виконують ключову роль у формуванні образу Героя. Пам'ятні знаки, об'єкти та особливі дати визначають символіку, яка відіграє важливу роль у пам'яті та сприйнятті спільного національного образу.

Розуміння культурних та етнічних особливостей регіону дозволяє враховувати різноманітність спадщини. У політиці пам'яті важливо визнавати та враховувати спільні та відмінні елементи культури для точного формування образу Героя. Один із аспектів, що враховується, це мовна культура. Визнання загальних лінгвістичних особливостей та різниць у вживанні мови допомагає виокремити спільні та унікальні аспекти.

Фольклор та традиції відображають спільність та різноманіття. Збереження та підтримка фольклорних елементів є спільним завданням, а врахування унікальних традицій та обрядів визначає відмінність. У сфері

релігійних переконань, важливо враховувати спільні та унікальні аспекти. Розуміння релігійної спадщини, яка об'єднує та відзначає групи, є важливим елементом політики пам'яті.

Створення майданчика для спілкування між поколіннями стає ключовим аспектом політики пам'яті. Обмін думками та враженнями між старшими та молодшими поколіннями визначає, як образ Героя сприймається на різних етапах розвитку суспільства.

Політика пам'яті також повинна враховувати взаємозв'язок образу Героя з національною ідентичністю. Як Герой впливає на формування національного самосприйняття, визначається етнічними та історичними аспектами, що потребує уважної уваги при розробці політики пам'яті.

Вплив реалізації політики пам'яті на уявлення про Героя аналізує результати дослідження, розкриваючи, як певні події та постаті впливають на утворення уявлень про героїзм та національну ідентичність.

Взаємодія між політикою пам'яті та міжпоколіннєвою трансформацією виявляє тісний зв'язок між сприйняттям минулого та формуванням образу Героя в сучасному контексті. Це дає змогу краще розуміти, як політика пам'яті формує уявлення про героїчне минуле та його значення в сучасному житті мешканців Південної України.

В проведеному мною дослідженні, було виявлено, що політика пам'яті може визначити, як забезпечити актуальність образу Героя у сучасному світі. На це може впливати використання сучасних медіа, створення онлайн-платформ. Сучасні інформаційні технології впливають на сприйняття Героя. Соціальні мережі та Інтернет впливають на поширення інформації та взаємодію, формуючи образ серед молоді та в сучасному контексті.

Також великий вплив несе історичний контекст політики пам'яті, бо повномасштабне вторгнення поділило життя українців на До та Після, і саме через це в житті суспільства відбуваються трансформації цінностей, що впливає і на образ Героя загалом.

Таким чином, аналіз реалізації політики пам'яті в контексті міжпоколіннєвої трансформації образу Героя надає можливість краще зрозуміти механізми формування національної самосвідомості та колективної ідентичності.

Дослідження виявило, що розуміння образу Героя в Південній Україні неможливе без врахування впливу політики пам'яті. Історичний та культурний фон регіону формує унікальний підхід до героїзму та ідентичності.

Методологія дослідження, яка включала анкетування та аналіз документів, дозволила здобути об'єктивні дані щодо впливу політики пам'яті на уявлення про Героя серед населення.

В історичному контексті, де відбуваються трансформації цінностей через події, такі як повномасштабне вторгнення, політика пам'яті визначає спосіб сприйняття та передачі історії.

Взаємодія між поколіннями, яка враховує обмін думками про образ Героя, є ключовим аспектом політики пам'яті. Це визначає, як Герой сприймається на різних етапах розвитку суспільства.

Аналіз реалізації політики пам'яті виявив, що сучасні медіа та інформаційні технології грають значущу роль у формуванні образу Героя. Соціальні мережі та Інтернет впливають на сприйняття Героя, особливо серед молоді.

У висновках можна підкреслити, що політика пам'яті має визначальний вплив на формування образу Героя в Південній Україні. Результати дослідження розкривають складеність взаємодії між історичним минулим та сучасним сприйняттям героїчного образу.

Дослідження підкреслює, що сприйняття героїчного образу є результатом взаємодії між колективною пам'яттю та сучасними культурними впливами.

Розкриваючи взаємодію історичного минулого та героїчного образу, дослідження вказує на те, що політика пам'яті визначає не лише оцінку подій

минулого, а й створює рамки для інтерпретації цих подій у сучасному контексті.

Формування образу Героя в Південній Україні визначається не лише історичною діяльністю постатей, але і впливом сучасних політичних, соціокультурних та медійних чинників.

ВИСНОВКИ

Результати роботи «Міжпоколіннєві трансформації образу Героя в мешканців Південної України» дозволяють визначити ключові аспекти та тенденції міжпоколіннєвої трансформації образу Героя серед мешканців Південної України.

Уточнення понять є важливим етапом у дослідженні міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя. Визначення «Герой», «Героїзація», «Міжпоколіннєва трансформація» та «Образ Героя» дозволяє створити чіткий теоретичний фундамент для подальшого дослідження. Поняття «Герой» може бути розглянуте як символ, який втілює в собі певні цінності та якості. «Героїзація» може визначати процес призначення геройських рис об'єктам або ідеям. «Міжпоколіннєва трансформація» стосується змін у сприйнятті геройських образів через різні покоління. «Образ Героя» включає в себе сукупність уявлень та асоціацій, пов'язаних із геройською постаттю.

Соціологічний підхід до розгляду геройських образів є важливим для розуміння їхнього впливу на соціальну динаміку та формування ідентичності в різних соціокультурних спільнотах. Роботи вчених, таких як Моріс Гальбвакс, П'єр Нора та Ян Ассман, розкривають роль пам'яті, культурних об'єктів і комунікативних процесів у створенні геройських образів та їхньому впливі на формування колективної свідомості.

В цій роботі було представлено огляд внесків видатних соціологів і культурологів у вивчення колективної пам'яті. Зокрема, теорія фреймів пам'яті Моріса Гальбвакса підкреслює активний та конструктивний характер пам'яті, її роль у формуванні колективної свідомості та ідентичності через спільні структури розуміння минулого. Концепція «місце пам'яті» від П'єра Нори вказує на символічні об'єкти, які уособлюють історію та ідентичність нації, а Ян Ассман розрізняє «комунікативну» та «культурну» пам'ять, вивчаючи їхнє вплив на формування культурної ідентичності через письмовість та інші культурні форми.

Роботи Ервіна Гоффмана та Юргена Хабермаса демонструють, як геройські образи взаємодіють у громадських сценаріях та формують геройську ідентичність. Масові засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні колективних уявлень про геройськість та визначають структуру громадського дискурсу.

У висновку важливо відзначити, що соціологічний підхід до розгляду геройських образів надає глибокого розуміння їхньої ролі в суспільстві. Герой може бути розглядає як соціокультурний конструкт, формований спільнотою відповідно до її цінностей та норм. Сприйняття та визначення героїства визначається соціальними структурами, взаємодією індивідів та масовим сприйняттям через засоби масової інформації. В цілому, ці підходи дозволяють краще розуміти механізми та взаємодії, що лежать в основі формування колективної пам'яті та ідентичності. Роботи цих вчених вказують на складний та взаємозалежний характер пам'яті, який активно взаємодіє з соціокультурним контекстом та впливає на сприйняття та формування образів Героїв у суспільстві. Сучасні медіа та інформаційні технології відіграють значущу роль у сприйнятті образу Героя, особливо серед молодого покоління. Інтернет та соціальні мережі впливають на формування уявлень та спільноту, що визначає сприйняття героїчності.

Засоби масової комунікації визначають та розповсюджують певні ідеали і цінності, пов'язані з образом Героя. Інтернет, як безмежний інформаційний ресурс, надає можливість вільного доступу до різноманітних персональних історій, зразків героїзму та подій, що визначають сприйняття сучасних героїв.

Соціальні мережі допомагають вирішувати задачі ідентифікації та самовираження, що є важливими компонентами формування образу Героя. Вони створюють віртуальні спільноти, де певні риси героїзму стають важливими для визначення особистої та групової ідентичності.

Однак, разом із тим, цей вплив може мати й негативні аспекти, такі як перекощення реальності, створення стереотипів або ілюзійної дійсності. Таким чином, важливо розуміти, що в сучасному інформаційному оточенні

формування образу Героя є взаємодією між різними джерелами та враховується як результат впливу культурних, соціальних та технологічних факторів.

Для емпіричної перевірки особливостей міжпоколіннєвої трансформації образу Героя використали метод анкетного опитування. Це дозволило отримати кількісні дані та виявити патерни у сприйнятті геройських образів серед різних вікових груп.

Після збору даних через анкетне опитування провели аналіз та інтерпретацію результатів. Це дозволило виявити тенденції, залежності та висновки щодо сприйняття геройських образів в різні періоди часу та серед різних поколінь.

Висновки роботи дають можливість зрозуміти динаміку міжпоколіннєвих змін у сприйнятті образу Героя в мешканців Південної України. Розкриваючи ключові фактори, що впливають на цей образ, дослідження створює основу для подальших наукових розвідок у галузі культурної антропології та соціології. Історичні події, такі як війни чи соціальні змагання, можуть переписувати уявлення про героїв в залежності від суспільного контексту. Культурні трансформації в мистецтві, літературі та культурі загалом можуть впливати на створення нових образів героїв та їх інтерпретацію в суспільстві. Засоби масової інформації, такі як кіно, телебачення, Інтернет, відіграють важливу роль у формуванні образів героїв, особливо серед молодого покоління. Масові медіа визначають стандарти та тренди щодо геройських образів. Політичні та соціальні зміни можуть викликати переосмислення героїв у світлі нових ідеологій та цінностей. Зміни в цінностях індивідів та суспільства загалом можуть впливати на уявлення про геройство та визначення кращих якостей героїв. Глобалізація теж відіграє свою роль — зростання взаємозв'язків між культурами може призводити до змін у сприйнятті геройських якостей та цінностей. Ці фактори взаємодіють та формують динаміку еволюції образу Героя, що віддзеркалює складні впливи на сучасне суспільство. Вивчення міжпоколіннєвих трансформацій уявлень

про Героя є актуальним завданням для розуміння динаміки суспільної свідомості та формування національного ідентитету.

Загалом, дослідження дозволяє зрозуміти, що трансформація образу Героя в Південній Україні — це складний процес, що обумовлений історичним минулим, культурним спадщиною та впливом сучасних технологій. Успішне управління цим процесом може враховувати ці фактори, створюючи сприятливі умови для утворення позитивного та спільного образу Героя в колективній свідомості.

У висновку слід відзначити, що політика пам'яті визначає спосіб сприйняття історії через організацію колективної пам'яті політичними агентами. Вона має три ключові функції у вимірах минулого, сучасного та майбутнього: збереження і вшанування історичної пам'яті, використання як інструменту оцінки та орієнтації у сучасності, а також визначення стратегій майбутнього розвитку. Україна впроваджує державну політику пам'яті через різні інституції, включаючи Український інститут національної пам'яті та громадські організації, що спрямовані на збереження та вивчення минулого. Важливо враховувати різноманіття сприйняття Героя в історичному контексті для ефективного формулювання політики пам'яті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціологічна енциклопедія / за ред. В. Г. Городяненко. Київ: Академвидав, 2008. 456 с.
2. Hoffmann J. Das aktive Gedächtnis: Psychologische Experimente und Theorien zur menschlichen Gedächtnistätigkeit (German Edition). Verlag: Springer. Berlin, 1983. 254с.
3. Hall S. Critical dialogues in cultural studies. London: Routledge Publishing House edited By Kuan-Hsing Chen, David Morley, 1996, 544р.
4. Кемпбелл Д. Герой із тисячею облич, Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999 рік, 392 с.
5. R. Koselleck Begriffsgeschichten. Suhrkamp Verlag: Frankfurt/Main, 2006, 600 p.
6. Юнг К. Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Астролябія, 2012. 588 с.
7. Halbwachs M. Mémoire collective. Paris : Presses Universitaires de France, 1950. 170 p.
8. Юнг К. Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Астролябія, 2012. 588 с.
9. Nora P. Les Lieux de mémoire, Gallimard (Bibliothèque illustrée des histoires): Paris Les France. 1992, 674р.
10. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Київ : Ніка-Центр, 2012. 440 с.
11. Стейнберг Гусман Д. Герой повсякденності. Київ: Новий Акрополь, 2004. 118 с.
12. Хейзинга Й. Homo Ludens. *Бібліотека Гумер*: URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Heiz/index.php . (дата звернення: 21.10.2023).
13. Поза межами можливого. В 50 т. Т. 45 / І. Франко. Київ : Наукова думка. 1900, С. 276-285.

14. Хамитов Н. Філософія людини: від метафізики до метаантропології. Київ : Ніка-Центр, 2002. 336 с.
15. Хабермас Ю. Комунікативна дія і дискурс — дві форми повсякденної комунікації. Київ : Либідь, 1996. С. 84-90.
16. Goffman E. Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings. New York: The Free Press. 1966, 248 p.
17. Серода В. місто як lieu de mémoire: спільна чи поділена пам'ять? приклад Львова. Львів: Вісник Львів, 2008, 26 с.
18. Bakiyeva G. Social memory and contemporaneity. Bishkek: National Academy of the Kyrgyz Republic, 2007. 190 p.
19. Olik, Dzh. Figuratsii pamyati: protsesso-relyatsionnaya metodologiya, illyustriruyemaya na primere Germanii [Memory Configurations: Process-Relational Methodology Illustrated by the Case of Germany]. Berlin: Sotsiologicheskoye obozreniye Sociological Review, 2012, С.40–74.
20. Комаров Р. Герой та пам'ятник герою як фактори ідентичності. Київ: *Схід-Захід*: Історико-культурологічний збірник, 2018. С. 91-99.
21. Хобта С. Образ «життя пригранич»: методика дослідження і результати. Харків: Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна, 2010. 87 с.
22. Любовець О. *Національна пам'ять в Україні: регіональний аспект*. Київ: зб. наукових праць, 2011, С. 117 – 125.
23. Басіна Т. Jewish Collective Memory on Holocaust: The Case of Kharkov. Харків: Вид-во Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2007. С. 292-297.
24. Голька М. Суспільна пам'ять та її імпланти. Київ: Ніка-Центр, 2022. 216 с.
25. Донцов Д. Дух нашої давнини. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 342 с.
26. Донцов Д. Націоналізм. Київ : Наш формат, 2014. 256 с.

27. Зерній Ю. О. Державна політика пам'яті як чинник утвердження української національної ідентичності. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. 21 с.
28. Онищенко О., Горовий В., Попик В. Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства: НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2012. 202 с.
29. Киридон А. Політика пам'яті в Україні (1991–2015 рр.) *Україна-Європа-Світ*. Київ: міжнародний зб. наукових праць, 2015. С. 244–250.
30. Костенко Л. Дума про братів Неазовських. *Знайди книгу*: Веб-сайт URL : <https://findbook.in.ua/books/duma-pro-brativ-nieazovs-kikh>. (дата звернення: 06.08.2023).
31. Олексієнко Л. Антологія афоризмів. Дніпро: Сталкер, 2004. 704 с.
32. Кримський С. Архетипи української культури. Київ: Вісник Національної Академії Наук України, 1998, С. 74 – 87.
33. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ : Критика, 2010. 656 с.
34. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід; за загальною редакцією Ю. Шаповала. Київ: ІПЕНД, 2013. 600 с.
35. Ларіонова В. К. Моральнісний вимір соціальної пам'яті. *Філософія гуманітарного знання: раціональність і духовність* : матеріали Міжнар. наук. конф. : тези. Чернівці : Рута, 2008. С. 245–249.
36. Ліщинська О. І. Образ сучасного героя: репрезентації в царині українського актуального мистецтва. *Науково-практичний журнал Національного університету «Одеська юридична академія»*, 2017, С. 59-62.
37. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань.. Київ, ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2011. 272 с.
38. Ніколаєць Ю. О. Політика історичної пам'яті в Україні на початку ХХІ ст. *«Політологічні студії»*: зб. наукових праць, 2011, С. 192–204.
39. Пилявець Р. Друга світова війна у суспільній свідомості українського народу: соціологічний вимір (аналітичний огляд). *Пам'ять.gov*: Веб-сайт

URL: <http://www.memory.gov.ua:8080/ua/publication/content/1661.htm>. (дата звернення: 27.08.2023).

40. Позднякова-Кирбят'єва Е. Соціально-історична пам'ять про радянське минуле: емпіричне дослідження. *Грані*. 2014. № 8. С. 64–69. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Grani_2014_8_13.pdf. (дата звернення: 03.09.2023).

41. Котюк І. Політика пам'яті. *Юридичний Вісник України*: Веб-сайт URL: <https://yvu.com.ua/polityka-pam-yati/> (дата звернення 02.10.2023).

42. Стейнберг Г. Д. Герой повсякденності: Роздуми філософа. Київ : Новий Акрополь, 2004. 117 с.

43. Сухомлинська О. Героїзм і героїчне у вихованні: вчора і сьогодні. *Світогляд*, 2017. С. 29-33.

44. Фостачук О. Соціальна пам'ять як соціокультурний феномен. Харків: Вид-во Харківського національного університета ім. В. Н. Каразіна, 2005. 21 с.

45. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 160 с.

46. Хабермас Ю. Комунікативна дія і дискурс — дві форми повсякденної комунікації. Київ : Либідь, 1996. 84-90 с.

47. Цимбал Т. Буттєвісне вкорінення людини. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. 219 с.

48. Цимбал Т. Героїзм та повсякденність в усних історіях учасників революції гідності (гендерний аспект). *Київський Національний Університет*: Веб-сайт URL: <http://ds.knu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3620/1/%D0%A6%D0%B8%D0%BC%D0%B1%D0%B0%D0%BB%20%D0%A2.%20%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%97%D0%B7%D0%BC%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%B2%20%D1%83%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F%D1%85%20%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D>

0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2%20%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%93%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%28%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%29.pdf. (дата звернення: 14.09.2023)

49. Цимбал Т. Шляхетність і війна: поставання суб'єкта героїчної дії. *Українознавчий альманах*. 2022, №30 URL: <http://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/466/452> (дата звернення: 14.09.2023)

50. Цимбал Т. Формування українського пантеону героїв в контексті проблеми консолідації нації. *Українознавчий альманах*. Випуск 23. *Міленіум*, 2018. С. 81–87.

51. Цимбал Т. Конфлікти пам'ятей в сучасному українському героїчному дискурсі (соціально-філософський аспект). *Українознавчий альманах*, 2020. Випуск 26. С.86–93.

52. Шацька Б. Минуле – пам'ять – міт [пер. з пол. О. Герасим, наук. ред. А. Павлишин]. Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. 248 с.

53. Юнгер Е. Війна як внутрішнє переживання. Київ: Стилет і стилос, 2022. 136 с.

54. Asman A. Das kulturelle Gedächtnis. Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen, С. Н. Beck München 1992, 344 p.

55. Giddens A. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge : Polity Press, 1991. 264 p.

56. Hume David. Essays, Moral, Political, and Literary. Part I, Essay VIII, OF PARTIES IN GENERAL. Indianapolis, IN: Liberty Fund, Inc. Liberty Fund, Inc. 1987, 579 p.

57. Jean P. Evolution de la mémoire : Paris, 1928, 110 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета на тему Міжпоколіннєві трансформації образу Героя в мешканців Південної України

Шановні учасники анкетування! Ця анкета призначена для вивчення уявлень мешканців Південної України щодо образу Героя в сучасному суспільстві та його міжпоколіннєвих трансформацій. Ваші відповіді важливі для розуміння, як сприймаються цінності, пов'язані з Героєм, і які образи впливають на сучасне українське покоління. Будь ласка, відповідайте чесно та відверто. Ваш внесок допоможе висвітлити динаміку змін в уявленнях про Героя від минулого до сучасності та розкриє вплив медійного середовища на цей образ. Дякуємо за участь!

1. Як ви розумієте поняття "Герой" у сучасному суспільстві?
 - 1.1. Видатна особистість, яка вчиняє героїчні вчинки.
 - 1.2. Лідер або символ національної гідності.
 - 1.3. Персонаж літературних або медійних творів.
 - 1.4. Інше (вказати):
2. Якщо згадати образи героїв із вашого дитинства (книги, мультфільми, легенди), чи змінювалися вони протягом часу?
 - 2.1. Так
 - 2.2. Ні
3. Які образи героїв вам були найбільш близькі у дитинстві? (вказати конкретні імена чи книжкові/кінематографічні твори)
4. Як ви сприймаєте Героїв у сучасних українських фільмах, книгах чи інших медійних творах?
 - 4.1. Позитивно
 - 4.2. Негативно

- 4.3. Залежить від контексту
5. Які вам відомі приклади образів Героїв у сучасних фільмах, телесеріалах чи літературі?
6. Які цінності, на вашу думку, відображає образ Героя для мешканців Південної України?
- 6.1. Героїзм та мужність
- 6.2. Патріотизм та національна гідність
- 6.3. Сміливість у протистоянні негараздам
- 6.4. Інше (вказати):
7. Як ви оцінюєте зміни в образі Героя за останні десятиліття?

Позитивні

- 7.1. Негативні
- 7.2. Нейтральні
8. Якщо у вас є діти або молодші родичі, які образи Героїв їм найбільше сподобались?
9. Як ви думаєте, які основні цінності передаються через образ Героя вашому поколінню та наступним?
- 9.1. Героїзм та мужність
- 9.2. Патріотизм та національна гідність
- 9.3. Сміливість у протистоянні негараздам
- 9.4. Інше (вказати):
10. Чи впливає медійний простір (телебачення, інтернет, соціальні мережі) на ваше сприйняття образу Героя?
- 10.1. Так
- 10.2. Ні
- 10.3. Не можу визначити
11. Якби ви могли змінити або додати щось у сучасний образ Героя, що б це було?
12. Чи існують конкретні події, які, на вашу думку, впливають на формування образу Героя?

Паспортичка

1. Ваш вік?
2. Ваша стать?
 - 2.1. Жіноча
 - 2.2. Чоловіча
3. Ваша освіта?
 - 3.1. Середня
 - 3.2. Середня спеціальна
 - 3.3. Незакінчене вище
 - 3.4. Закінчене вище
4. Ваш професійний статус.
 - 4.1. Працівник
 - 4.2. Військовий
 - 4.3. Студент
 - 4.4. Тимчасово не працюючий
 - 4.5. Інше _____

Додаток Б**Структура програми соціологічного дослідження****Програма соціологічного дослідження на тему «Трансформація образу Героя у мешканців Південної України»****Методологічна частина**

1. Обґрунтування проблеми дослідження Дослідження трансформації образу Героя у мешканців Південної України полягає в критичному осмисленні та розумінні процесів, які відбуваються в сучасному українському суспільстві. У зв'язку зі складними історичними подіями та сучасними трансформаціями, культурна ідентичність українців, зокрема мешканців Південної України, перебуває в стані постійної зміни. Вивчення трансформацій образу героя в контексті культурної ідентичності є актуальним для розуміння того, як уявлення про героїв співвідносяться із змінами у свідомості та самосприйнятті.

1.1. Характеристика проблеми дослідження. Історичність, культурна вплетеність, етнічність, вікові особливості, соціальний статус.

2. Об'єкт дослідження: мешканці Південної України, а саме Запорізької та Дніпропетровської областей, від 18 до 30 років.

3. Предмет дослідження: міжпоколіннєві трансформації образу Героя у мешканців Південної України

Мета дослідження: вивчити та проаналізувати міжпоколіннєві трансформації образу Героя в масовій свідомості мешканців Південної України, визначити вплив різних чинників на ці трансформації та розкрити їх значення для сучасного суспільства.

Завдання дослідження

– уточнити основні поняття «герой», «героїзація», «міжпоколіннєва трансформація», «образ Героя»;

- проаналізувати історію соціогуманітарного дослідження міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України;
- визначити наукові принципи і методи, які можуть бути застосовані для дослідження міжпоколіннєвих трансформацій образу Героя у мешканців Південної України;
- розкрити сутнісні характеристики формування образу Героя у представників територіальних спільнот;
- з’ясувати специфіку міжпоколіннєвої трансформації образу Героя;
- обґрунтувати особливості трансформацій образу героя у різних поколіннях мешканців Південної України;
- емпірично перевірити методом анкетного опитування особливості міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України;
- здійснити аналіз та інтерпретацію результатів соціологічного дослідження міжпоколіннєвої трансформації образу Героя у мешканців Південної України;

4. Системний аналіз об’єкта і предмета дослідження.

4.1. Інтерпретація основних понять дослідження

Герой в контексті соціології та культурології є символічним образом, що відзначається винятковими чеснотами, вчинками або якостями, які зазвичай сприймаються як виняткові або героїчні в рамках конкретної культури або суспільства.

Трансформація вказує на процес змін, перетворень чи еволюції в часі.

Образ - це спосіб уявлення чого-небудь, що може включати в себе візуальні, звукові або концептуальні елементи.

Суспільство - це організована група людей, яка взаємодіє та співпрацює в рамках визначених культурних, економічних та соціальних умов.

Південна Україна - географічний регіон, який включає в себе південні області України. Своєрідна культурна і історична спадщина цього регіону

може впливати на те, як герої та образи сприймаються та трансформуються серед мешканців Південної України.

4.2. Операціоналізація

Герой - визначення виняткових чеснот, вчинків або якостей, які вважаються героїчними в рамках конкретної культури або суспільства. Кількість нагород, наявність важливих досягнень, загальне визнання чи шанування в громадськості.

Трансформація - зміни в сприйнятті, інтерпретації та ролі обраного героя в культурі та свідомості протягом певного періоду часу. Зміни у визначенні геройських якостей, об'єм публікацій або обговорень про героя в ЗМІ та соціальних мережах.

Образ - візуальне, звукове або концептуальне уявлення про героя. Включення елементів таких як зовнішність, вчинки, характер у визначення образу героя.

Суспільство - організована група людей, яка взаємодіє та співпрацює. Соціальні опитування, участь в громадських організаціях, взаємодія в соціальних мережах.

Південна Україна - Географічний регіон, включаючи певні області України. Врахування історичних, культурних та соціальних особливостей Південної України у контексті вивчення трансформації образу героя.

5. Гіпотези дослідження

Гіпотеза 1: Трансформація образу Героя пов'язана з історичним минулим.

Гіпотеза 2: Вплив сучасних медіа формує уявлення про Героя.

Гіпотеза 3: Культурний контекст визначає особливості трансформації образу.

Методична частина

1. Визначення генеральної сукупності. Мешканці Південної України

2. Обґрунтування вибіркової сукупності:

- 2.1. Вид вибірки або метод її формування кластерна.
- 2.2. Параметри відбору: вік, район проживання.
- 2.3. Об'єм вибіркової сукупності – 80 респондентів
- 2.4. Похибка вибірки 5%

3. Обґрунтування методу збору соціологічної інформації. Анкетне опитування. Кількісні методи дослідження, такі як опитування, дозволяють зібрати великий обсяг даних відносно швидко та ефективно

4. Логічна структура інструментарію (основа – операціоналізація).

№ №	Ознака в операціоналізації	Індикатори в операціоналізації	Тип шкали
1	Сприйняття Героя	Шкала від 1 до 5	Інтервальна
2	Вплив Медіа	Кількість годин на тиждень, відділені на медіа	Абсолютна

5. Логічні схеми обробки інформації

5.1. Питання, що потребують додаткового опрацювання

Питання №1: "Як часто ви сприймаєте образ Героя у сучасних медіа?"

5.2. Одномірні розподіли відповідей респондентів на всі питання в інструментарії.

1. Як ви розумієте поняття "Герой" у сучасному суспільстві?
 - a. Видатна особистість, яка вчиняє героїчні вчинки. – 24 респондента
 - b. Лідер або символ національної гідності. - 10
 - c. Персонаж літературних або медійних творів. – 43 респондента
 - d. Інше (вказати): - 3
2. Якщо згадати образи героїв із вашого дитинства (книги, мультфільми, легенди), чи змінювалися вони протягом часу?
 - a. Так - 62 респонденти

б. Ні - 18 респондентів

13. Які образи героїв вам були найбільш близькі у дитинстві? (вказати конкретні імена чи книжкові/кінематографічні твори).

Людина – павук – 29 респондентів, Супермен- 25 респондентів, Бетмен – 9 респондентів, Батьки – 5 респондентів, Агент 007 – 4 респонденти, Залізна людина – 2 респондент, Шерлок Холмс – 2 респонденти, Супергерой- 1 респондент, Геркулес – 1 респондент, Малдер та Скаллі – 1 респондент, Джекі Чан – 1 респондент.

14. Як ви сприймаєте Героїв у сучасних українських фільмах, книгах чи інших медійних творах?

а. Позитивно – 57 респондентів

б. Негативно – 1 респондент

с. Залежить від контексту – 22 респонденти

15. Які вам відомі приклади образів Героїв у сучасних фільмах, телесеріалах чи літературі?

Супергерої Марвел – 71 респонденти, Супермен -9 респондентів.

16. Які цінності, на вашу думку, відображає образ Героя для мешканців Південної України?

а. Героїзм та мужність – 32 респонденти

б. Патріотизм та національна гідність – 22 респонденти

с. Сміливість у протистоянні негараздам – 19 респонденти

д. Інше (вказати): - 7 респонденти

17. Як ви оцінюєте зміни в образі Героя за останні десятиліття?

а. Позитивні - 14 респондентів

б. Негативні – 4 респонденти

с. Нейтральні – 62 респонденти

18. Якщо у вас є діти або молодші родичі, які образи Героїв їм найбільше сподобались?

Губка Боб – 3 респонденти, Ельза – 11 респондентів, Ваяна – 10 респондентів, важко відповісти – 56 респондент.

19. Як ви думаєте, які основні цінності передаються через образ Героя вашому поколінню та наступним?

- a. Героїзм та мужність – 32 респонденти
- b. Патріотизм та національна гідність – 22 респонденти
- c. Сміливість у протистоянні негараздам – 19 респонденти
- d. Інше (вказати): - 7 респонденти

20. Чи впливає медійний простір (телебачення, інтернет, соціальні мережі) на ваше сприйняття образу Героя?

- a. Так – 68 респондентів
- b. Ні – 4 респонденти
- c. Не можу визначити – 8 респондентів

21. Якби ви могли змінити або додати щось у сучасний образ Героя, що б це було?

59 респонденти не змогли відповісти. 17 респондентів нічого б не змінювали. 4 респонденти додали б більшої реалістичності надуманим Героям.

22. Чи існують конкретні події, які, на вашу думку, впливають на формування образу Героя?

Війна – 62 респонденти, Технічний прогрес – 13 респондентів, Складнощі у відповіді – 5 респондентів

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Ромашко Ганна Анатоліївна, студентка II курсу магістратури, денної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальність 054 «Соціологія», адреса електронної пошти unicorn212314@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Міжпоколіннєві трансформації образу Героя у мешканців Південної України» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

05.12.2023

Г.А.Ромашко

Науковий керівник,
к.соц.н., доцент кафедри
соціології

05.12.2023

М.А. Кулик